

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1887. Andra Kammaren. N:o 18.

Måndagen den 20 Juni.

Kl. 12 middagen.

§ 1.

Föredrogos, men blefvo å nyo bordlagda:

statsutskottets memorial och utlåtanden n:is 35, 36 och 37;

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtanden n:is 1 och 2;

bevillningsutskottets betänkanden n:is 6 och 7;

lagutskottets memorial och utlåtanden n:is 19, 20, 21 och 22; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, (i samlingen n:o 13).

§ 2.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande n:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner äfvensom inom Riksdagen väckta förslag i dithörande ämnen.

Ang. vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner.

I en till Riksdagen aflåten proposition (n:o 32) af den 15 april innevarande år hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att

”dels medgifva, att arrendatorerne af kronans utarrenderade egendomar må å arrendeafgiften för sistförflutna arrendeår åtnjuta eftergift med tio procent, att afdragas å den del af arrendebeloppet, som ännu må vara obetald, eller, der arrendeafgiften blifvit till fullo gulden, uppbäras kontant, att afkortas å 1886 års arrendemedel; dock att från åtnjutande af denna eftergift undantagas innehafvarne af följande arrenden, nemligen:

arrenden, hvarom kontrakten afslutats efter 1884 års början;

arrenden af skog och fiske samt andra till jordbruksegendom icke hänförliga, särskildt utarrenderade lägenheter och förmåner, såsom fisken, qvarnar, sågar, hus och tomter m. m.;

Andra Kammarens Prot. 1887. B. N:o 18.

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

arrenden af de för skogsväsendets räkning utarrenderade egen-
domarne;

arrenden bestämda i persedlar, att utgöras in natura eller
lösas efter löpande årets markegång eller femårigt medelpris;

arrenden af Malmö och Kristianstads hospital förut till-
höriga hemman och lägenheter;

arrendena af Eldgarns kronoäng i Stockholms län samt af in-
dragna pipareboställena $\frac{1}{16}$ mantal Brännårby i Södermanlands
län, $\frac{1}{4}$ mantal Lilla Holgryte i Jönköpings län och $\frac{1}{4}$ mantal
Gräsöna i Skaraborgs län;

arrenden, hvilka redovisas till indelningshafvare på gammal
stat;

samt andra arrenden, hvilka icke ingå omedelbarligen till
statsverket;

dels jemväl medgifva, att, med enahanda undantag, som om-
förmäls i föregående punkt, kronans nuvarande arrendatorer må
ega att, der de så önska, uppsäga sina arrenden till upphörande
den 14 mars 1889, med iakttagande härvid,

att uppsägningen skall göras skriftligen hos Kongl. Maj:ts
befallningshafvande i länet inom två månader, efter det kungö-
relse i ämnet af Kongl. Maj:t utfärdats, och åtföljas af arrende-
löftesmännens förklaring att de, oberoende af att arrendet sålunda
kommer att afträdas tidigare, än arrendeaftalet bestämmer, vid-
blifva sin borgen för fullgörande af de arrendatorn åliggande för-
bindelser,

samt att arrendator, hvilken begagnar den medgifna uppsäg-
ningsrätten, icke må vid den arrenderade egendomens utbudande
på nytt arrende åtnjuta vare sig optionsrätt, äfven om sådan varit
honom genom arrendekontraktet tillförsäkrad, eller den nu i 7:de
punkten af gällande grunder för förvaltningen af kronans domäner
stadgade rätt för arrendator, som väl brukat egendomen, att efter
arrendets utbudande öfvertaga detsamma emot erläggande af högsta
erbjudna arrendeavgift;

dels för sin del besluta, att de i 7:de och 8:de punkterna af
kongl. kungörelsen den 10 november 1882 meddelade bestämmel-
ser rörande förvaltningen af kronans jordbruksdomäner skola ut-
bytas mot följande stadganden:

7:o Sedan arrendevilkoren blifvit af domänstyrelsen fastställda,
skall, derest förre arrendatorn enligt äldre kontrakt är berättigad
till optionsrätt eller innehaft arrendet så lång tid, att denna till-
sammans med återstående delen af arrendetiden uppgår till tio år,
och han egendomen väl brukat, hvilket tillhör domänstyrelsen att
efter derom vid arrendeuppskattningen och af Kongl. Maj:ts be-
fallningshafvande afgifna yttranden pröfva, arrendet, innan det-
samma offentligen utbjudes, till det fastställda arrendevärdet hem-
bjudas förre arrendatorn eller, i händelse han med döden afgått,
hans enka och barn; börande i senare fallet, derest arrendatorn
efterlemnad både enka och barn eller flera barn, dessa föreläggas
att, om de vilja arrendet gemensamt bibehålla, till handhafvande
för deras räkning af egendomens skötsel anmäla lämplig person.

Göres ej inom förelagd tid anmälan om arrendets öfvertagande eller varder ej, då enligt föregående punkt sterbhusdelegare åligger att anställa viss person för egendomens skötsel, härtill inom sådan tid anmäld person, som af domänstyrelsen godkännes, anses optionsrätten förfallen, och varde, i sådant fall eller då optionsrätt ej eger rum, efter kungörelse, som skall innefatta egendomsbeskrifning, underrättelse om arrendevilkoren och det arrendevärde domänstyrelsen ansett egendomen böra betinga samt öfriga nödiga anvisningar, arrendet utbjudet å offentlig auktion, hvilken förrättas samtidigt hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet och å plats i orten, som af Kongl. Maj:ts befallningshafvande bestämmes, af kronofogden eller annan af Kongl. Maj:ts befallningshafvande förordnad kronobetjent.

*Ang. vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner.
(Forts.)*

Före auktionen må jemväl skriftliga förseglade anbud ingifvas till Kongl. Maj:ts befallningshafvande, hvilka anbud, sedan det muntliga utropet blifvit med klubbslag afslutadt, öppnas och jemte de erhållna muntliga anbuden underställas domänstyrelsens pröfning; egande styrelsen till arrendator antaga den högstbjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, der anmärkning emot hans fräjd icke förekommit och han icke förverkat arrenderätt till kronoegendom under sådana omständigheter, att styrelsen finner honom till arrendator olämplig. Är antagligt anbud, motsvarande minst det åsatta arrendevärdet, icke afgifvet, bör arrendet å ny auktion utbjudas.

På styrelsen ankomme derefter att, med iakttagande af ofvan stadgade vilkor i afseende å säkerheten samt arrendatorns person och fräjd, arrendet åt den vid senare auktionen högstbjudande upplåta eller, i händelse antagligt anbud dervid icke erhållits, om egendomens skötsel tills vidare efter emständigheterna förordna.

Ej må någon klaga deröfver, att hans anbud ej antagits.

§:o Vid utarrendering i här ofvan stadgade ordning skall bland arrendevilkoren intagas det uttryckliga förbehåll, att, derest efter arrendetidens utgång egendomen i sin helhet eller till någon del ej vidare kommer att utarrenderas eller vederbörande embetsmyndighet skulle finna lämpligt att egendomen eller en del deraf under ett arrende med annan egendom upplåta, arrendatorn då icke eger att för den honom eljest tillkommande optionsrätt af kronan fordra eller erhålla någon ersättning,

dels ock förklara, att, der Kongl. Maj:t, efter framställning af domänstyrelsen, finner ersättning, hvartill nuvarande arrendator af kronan tillhörig egendom enligt de för hans arrende gällande föreskrifter kan finnas berättigad för verkställd öfverbyggnad, böra af kronan gäldas, härför erforderligt belopp må af tillgängliga medel förskjutas, att sedermera anmälas hos Riksdagen till ersättande.“

Statsutskottet, till hvars förberedande handläggning denna proposition blifvit öfverlemnad, hade i sammanhang med densamma

Ang. vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner.
(Forts.)

behandlat jemväl nedannämnda, inom Riksdagens kamrar väckta och till utskottet remitterade motioner i förevarande ämne, nemligen

inom Första Kammaren:

motion, n:o 1, af herr *Johan Boström*, som hemställt, att Riksdagen måtte för sin del medgifva bifall till ett af domänstyrelsen uti skrifvelse till Kongl. Maj:t af den 19 november 1886 framställt, förslag om beredande af lindring i utgörandet af vissa arrenden för kronoegendomar samt ändring af 7, 8 och 10 punkterna i kongl. kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, dock med någon förändring i ett visst uppgifvet afseende;

motion, n:o 27, af herr *P. M. Söderberg*, hvilken deri föreslagit, att Riksdagen måtte besluta att de kronoarrendatorer, hvilkas genom kontrakt bestämda afgift, efter derom skedd pröfning, befunnes vara högre än i förhållande till egendomens afkastning, och värdet af dithörande förmåner kunde anses skäligt och förenligt med möjligheten för arrendatorerna att densamma utgöra samt tillika för sig och familj ega tillräcklig utkomst, *dels* berättigas att, derest de så önskade, inom viss lämplig tid afsäga sig arrendet till midfastan år 1889, utan efterräkning för derigenom uppkommande arrendeskilnad, *dels* ock i och med sådan uppsägning måtte efter det förnyad uppskattning i stadgad ordning egt rum och arrendatorn pröfvats hafva egendomen väl skött, ega verklig optionsrätt dertill utan föregående auktion;

motion n:o 28 af *samme* motionär om återinförande af optionsrätten, sådan den varit bestämd, innan den på grund af kongl. kungörelsen den 24 maj 1875 upphörde, och förändring i nu stadgade sätt för utarrendering af kronans egendomar till öfverensstämmelse med hvad genom kongl. kungörelsen den 17 juli 1847 är föreskrifvet, och om revision af nu gällande grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner i syfte att återlemna arrendatorerna vid skötandet af egendomarne den större frihet, som genom optionsrättens borttagande ansetts icke böra dem medgifvas; samt

inom Andra Kammaren:

motion, n:o 34, af herrar *S. Johnson* i Hvetlanda och *O. Erickson* i Bjersby, hvilka hemställt, att Riksdagen måtte för sin del från och med innevarande år och framdeles efterskänka forsel-lönen för alla de kronoarrendatorer, hvilka nu enligt kontrakt vore skyldiga att densamma utgöra;

motion, n:o 35, af *sistnämnde* motionärer, med förslag, att Riksdagen måtte för sin del medgifva bifall till ofvan omförmälda af domänstyrelsen i skrifvelse den 19 november 1886 gjorda förslag, om lindring i kronoarrendatorernas arrendevilkor, dock med *dels* den förändring, att ifrågasatt lindring i arrende måtte, derest Kongl. Maj:t så pröfvade lämpligt, tillgodokomma jemväl arrendatorerna å sådana statens jordbruksegendomar, hvilkas afkastning vore an-

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

slagen till någon för statsändamål bildad fond eller inrättning, samt att den tidrymd, inom hvilken arrendator, som ville tillgodonjuta det förändrade sättet för arrendes utgörande, borde skriftligen anmäla sig hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande, skulle bestämmas till två månader efter det föreläggande derom blifvit genom kungörelser i sockenkyrkan meddeladt, dels ock det tillägg, att det skulle stå dem af ifrågavarande arrendatorer, hvilka tillträtt sina arrenden före den 14 mars 1884, fritt att den 14 mars 1888 afträda arrendena, derest skriftlig ansökan derom ingåfves till Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande inom samma tid, som för tillgodonjutande af den här ofvan föreslagna lindringen i arrendes utgörande blifvit bestämd;

motion, n:o 48, herr *J. Anderson* i Tenhult, som föreslagit, att Riksdagen ville besluta, att vid utarrenderande af statens jord-egendomar arrendetiden såsom hittills skulle bestämmas till 20 år, men med rätt för arrendator att, med anledning af förändrade konjunkturer eller annan orsak, hos Konungens befallningshafvande i länet eller annan vederbörande 1 $\frac{1}{2}$ år före hvarje femårsperiods utgång afsäga sig arrendet;

att nuvarande arrendatorer af dylik jord måtte, oaktadt kontraktet vore afsedt att gälla för 20 år, ega ej allenast lika beskaffad uppsägningsrätt, än äfven att minst fyra månader före den 14 nästa mars afsäga sig arrenderättigheten till afträde sistnämnda dag;

att äfven de arrendatorer, som vid arrendeauktioner, hvilka hållits på en föregående arrendators risk, bundit sig för mer än 5 år, måtte njuta enahanda uppsägningsrätt;

att alla nuvarande kronoarrendatorer måtte få lösa naturapersedlarne efter hvarje arrendeårs i markegångstaxan för samma län under Litt. A bestämda pris i stället för nu bestämda tio års medelpris; och

att den i vissa arrendekontrakt bestämda forsellön, från och med innevarande år, måtte från statens sida efterskänkas;

motion n:o 50 af herr *A. Johansson* i Löfåsen om rätt för arrendator af statens jordbruksfastighet att, om han så önskade, få under loppet af innevarande år uppsäga arrendet till afträde den 14 mars 1888;

motion, n:o 62, af herr *P. Truedsson* med förslag att arrendatorer, som under tre års tid innehaft någon statens domän på arrende, måtte blifva berättigade begära och på egen bekostnad erhålla ny uppskattning å den arrenderade domänen af de män, som enligt författningen af den 10 november 1882 vore skyldiga att vid utarrenderingar taxera statens egendomar, samt för den återstående arrendetiden tillgodonjuta den nedsättning i arrendet, hvartill en sådan uppskattning kunde föranleda, hvilket likvisst icke finge öfverstiga 20 procent af dåvarande arrendet;

motion, n:o 75, af herr *L. F. Odell* om rättighet för alla kronoarrendatorer att, utan afseende å den lägre eller kortare tid, som kunde återstå af deras arrenden, få under innevarande år uppsäga dem till afträde den 14 mars 1888; och

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

motion, n:o 117, af herr C. A. Neiglick, som föreslagit, att med tillämpning af hvad af herr Samuel Johnson m. fl. i öfrigt blifvit föreslaget rörande lindring i villkoren för arrende af kronans domäner, måtte bestämmas, att vid omsättning från penningar till spanmål måtte i stället för det för alla arrenden lika föreslagna medium af årsprisen för åren 1876—1885, tagas för hvarje arrende särskildt medium af årsprisen för de tio år, hvilka närmast föregått arrendets början, allt enligt Litt. A. i vederbörande läns markegångstaxa.

Utskottet hemställde under mom. a), att Riksdagen måtte medgifva:

1:o) att arrendatorerna af kronans utarrenderade egendomar må å arrendeafgiften för sistförflutna arrendeår åtnjuta eftergift med tio procent, att afdragas å den del af arrendebeloppet, som ännu må vara obetald, eller, der arrendeafgiften blifvit till fullo gulden, uppbäras kontant, att afkortas å 1886 års arrendemedel; dock att från åtnjutande af denna eftergift undantagas innehafvarne af följande arrenden, nemligen:

arrenden, hvarom kontrakten upprättats efter 1884 års början;

arrenden af skog och fiske samt andra till jordbruksegendom icke hänförliga, särskildt utarrenderade lägenheter och förmåner, såsom fisken, qvarnar, sågar, hus och tomter m. m.;

arrenden af de för skogsväsendets räkning utarrenderade egendomarne;

arrenden, bestämda i persedlar, att utgöras in natura eller lösas efter löpande årets markegång eller femårigt medelpris;

arrenden af Malmö och Kristianstads hospital förut tillhöriga hemman och lägenheter;

arrendena af Eldgarns kronoäng i Stockholms län samt af indragna pipareboställena $\frac{1}{16}$ mantal Brännårby i Södermanlands län, $\frac{1}{4}$ mantal Lilla Holgryte i Jönköpings län och $\frac{1}{4}$ mantal Gräsöna i Skaraborgs län;

arrenden, hvilka redovisas till indelningshafvare på gammal stat;

samt andra arrenden, hvilka icke ingå omedelbarligen till statsverket;

2:o) att, med enahanda undantag, som omförmäls i föregående punkt, kronans nuvarande arrendatorer må ega att, der de så önska, uppsäga sina arrenden till upphörande den 14 mars 1889, med iakttagande härvid:

att uppsägningen skall göras skriftligen hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet inom två månader, efter det af Kongl. Maj:t utfärdad kungörelse i ämnet blifvit i församlingens kyrka uppläst, och åtföljas af arrendelöftsmännens förklaring att de, oberoende af att arrendet sålunda kommer att afträdas tidigare, än arrendeaftalet bestämmer, vidblifva sin borgen för fullgörande af de arrendatorn åliggande förbindelser;

samt att arrendator, hvilken begagnar den medgifna uppsägningsrätten, icke må vid den arrenderade egendomens utbudande på nytt arrende åtnjuta vare sig optionsrätt, äfven om sådan varit honom genom arrendekontraktet tillförsäkrad, eller den nu i 7 punkten af gällande grunder för förvaltningen af kronans domäner stadgade rätt för arrendator, som väl brukat egendomen, att efter arrendets utbudande öfvertaga detsamma emot erläggande af högsta erbjudna arrendeafgift;

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

börande de egendomar, hvilka på sådant sätt blifva arrendelediga, utbudas å auktion till förnyadt arrende på förut gällande arrendevilkor under den återstående arrendetiden.

I särskilda vid punkten fogade reservationer hade deremot yrkats af herr *R. N. G. Montgomery-Cederhielm*.

1:o) att Riksdagen måtte, i hufvudsaklig likhet med hvad domänstyrelsen tillstyrkt, medgifva, att i samtliga rikets län, med undantag af Blekinge, Hallands, Gefleborgs, Jemtlands, Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens, de arrendatorer af kronans egendomar, som erlägga naturaarrenden, att enligt kontrakten lösas efter medelmarkegångspris litt. C, eller penningearrenden eller båda dessa slags arrenden, må, med enahanda undantag, som förekomma i utskottets ofvan intagna förslag litt. A 1:o, för innevarande år och återstående arrendetiden medgifvas sådan omsättning af arrendena, att $\frac{1}{5}$ af den lösen, som för naturaarrendena bör enligt kontrakten utgå för år 1886, likasom $\frac{1}{5}$ af penningearrendena, fixeras såsom arrendeafgift i penningar, samt återstående $\frac{4}{5}$ förvandlas för hvarje län efter medium af årsprisen litt. A för åren 1876—1885 såsom omsättningsgrund till spannmål $\frac{1}{3}$ råg, $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{1}{3}$ hafre att för hvarje år lösas efter fastställt årspris, för närvarande i markegångstaxan betecknad med litt. A; börande härvid iakttagas, att vid omsättningen kanna och öre skola vara minsta enheterna, så att bråktal, som ej öfverstiger half kanna eller halft öre, uteslutes, och hvad som går deröfver upptages såsom hel kanna eller helt öre;

2:o) att Riksdagen — med bibehållande för fiske och annan till jordegendom ej hänförlig lägenhet af föreskriften i 10 punkten af kongl. kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, att arrende skall sättas i penningar — ville hvad jordegendom angår besluta den ändring af berörda punkt, att vid sådan egendoms utarrendering arrendet skall bestämmas på det sätt, som i afseende å omsättningen af nuvarande arrenden i ofvanstående mom. 1:o blifvit föreslaget;

samt af herr *N. Olsson* i Ättersta: "det Riksdagen, med afslag å utskottets förslag, må medgifva, att de kronoarrendatorer, som önska en förnyad uppskattning af deras nu innehafvande arrenden mot det att staten bidrager med halfva kostnaden för en dylik uppskattning och arrendatorn vidkännes andra hälften af densamma, må dels af statsmedel återbekomma det belopp, hvarmed deras erlagda arrendeafgift för år 1886 öfverskjutit det vid

Ang. vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner.
(Forts.)

den förnyade uppskattningen fastställda beloppet, dels ock befrias från skyldigheten att för återstående delen af deras arrendetid erlägga högre arrende än vid den förnyade uppskattningen funnits skäligen böra för arrendet betalas.“

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Olsson i Åttersta: Som kammaren finner af utskottets betänkande, har jag icke kunnat förena mig med utskottets flertal i det beslut, som blifvit fattadt, utan har jag nödgats lemna min reservation.

Det är beklagligt, att det icke finnes någon auktoritet i vårt land, då fråga är om att bereda botemedel mot en ekonomisk åkomma. Då det gäller sjukdomar i vanlig mening, har läkaren auktoritet, men då det gäller ekonomiska åkommor, tror hvar och en sig om att förstå saken, och detta gör, att de mest diametralt olika åsikter göra sig gällande, då fråga är att råda bot för dessa åkommor. Vi hafva sett exempel derpå förut i år; och samma förhållande framträder också nu.

Beträffande den klass af vårt lands befolkning, hvarom här är fråga, har det af alla, som uttalat sig i frågan, konstaterats, att dess ställning är ytterst bekymmersam, ja, i många fall rent af förtviflad. Jag har här i min hand en officiell berättelse från Östergötlands län, som visar att under de senaste fem åren icke mindre än 64 kronoarrendatorer inom detta län måst göra konkurs. Alla äro ense derom, att kronoarrendatorernas ställning är mycket svår. Men då man skall komma till botemedlet, då skilja sig åsikterna om hvad som bör göras. Domänstyrelsen, som först yttrade sig i frågan, föreslog hvad den ansåg lämpligt. Regeringen, som deretter tog frågan om hand och granskade domänstyrelsens förslag, sade att det receptet dugde inte, utan föreslog ett annat. Slutligen hafva åtskilliga förslag också blifvit framställda inom riksdagen.

Hvad först beträffar domänstyrelsens förslag, vill jag erkänna, att jag funnit åtskilligt deri, som tilltalat mig. Att förvandla penningearrendena till spanmålsarrenden att lösas efter årets markgångspris kan nog vara riktigt i många fall, men förutsätter ovillkorligen, att en ny uppskattning af arrendeegendomarne först företages. Ty att medgifva de nuvarande arrendenas omsättning till spanmålsarrenden, anser jag alldeles olämpligt; jag är i det fallet af samma åsigt som regeringen. Vi veta nemligen, att det finnes åtskilliga domäner, för hvilka arrendatorerna faktiskt icke gifva ett öre i arrende. Det finnes nemligen sådana gårdar, der de af underlydande torp och lägenheter få in hela arrendesumman. Att omsätta ett sådant arrende till spanmålsarrende och bereda arrendatorn en nedsättning af ungefär 18 procent, vore väl alldeles orimligt. Men under förutsättning att ny uppskattning verkställs finner jag, som sagdt, åtskilligt tilltalande i domänstyrelsens förslag.

Sedan kommer regeringens förslag om 10 procents eftergift å arrendebeloppet. Mot detta förslag kan med fog göras samma in-

vändning som mot domänstyrelsens, nemligen att det träffar icke allenast dem, som bäst behöfva en sådan eftergift, — och dem träffar det i en allt för ringa grad — utan äfven dem, som icke äro i behof deraf. Och det vore verkligen motbjudande, om staten på detta sätt skulle dela ut presenter åt personer, som icke äro i behof af några sådana.

Ang. vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner.
(Forts.)

Den andra åtgärden, regeringen föreslagit, är uppsägningsrätten. Ja, det är icke utan att den i någon mån kan sägas hjälpa arrendatorerna. Om en arrendator funne sin ställning rent af försvifad, så skulle han nemligen hafva rättighet att blifva qvitt arrendet. Men icke heller denna åtgärd hjälper, der behovet är störst. Såsom jag i min reservation påpekat, finnes det många arrendatorer, som nedlagt betydligt både arbete och kapital på sina arrenden, och dessa skulle endast i yttersta nödfall begagna sig af uppsägningsrätten, emedan de hoppas i längden kunna återvinna någon del af hvad de nedlagt. Sådana arrendatorer torde dock vara de bästa och de som i första rummet böra uppmuntras. Deremot skall det säkerligen icke uteblifva, att uppsägningsrätten skulle komma att begagnas af en hel del arrendatorer, som just icke på något synnerligen berömvärdt sätt skött sina arrenden, ty dessa hafva ingenting att riskera genom uppsägningen, men kunna deremot på goda grunder hoppas att under nu rådande konjunkturen vid ny auktion återfå arrendet till billigare pris. Det skall helt säkert komma att gå så. Denna uppsägning komme också otvifvelaktigt att medföra ett icke obetydligt besvär för lokalmyndigheterna i länen.

Jag kan således omöjligen finna att, om man vill göra något i saken, om man vill bereda hjälp, der den verkligen behöfves, någon annan utväg dertill finnes än att företaga en ny uppskattning af arrendeegendomarne. Jag ansåg inom utskottet i likhet med den motionär, som framställt förslag i denna riktning, en sådan uppskattning böra ske på arrendatorernas bekostnad. Men då ett par utskottsledamöter från Första Kammaren ansågo detta vara för hårdt och att staten borde bidraga med åtminstone halfva kostnaden, så förenade jag mig med dem för åstadkommande af större enighet och har också i min reservation yrkat, att arrendatorerna skulle vidkännas hälften af omkostnaderna för uppskattningen och staten den andra hälften. På så sätt skulle i alla fall fås något korrektiv deremot, att icke allt för många arrendatorer skulle begära en sådan förnyad uppskattning. De arrendatorer, som veta med sig att deras arrenden icke kunna anses vara för höga, en sak, som hvar och en lätt kan afgöra, då han känner medelpriset pr tunnland, skola nog icke underkasta sig den risk, som är förenad med en ny uppskattning.

Det märkvärdiga med denna fråga var, att ingen inom utskottet tycktes vara nöjd med dess förslag. Dels tyckte man, att en ned sättning i arrendena af tio procent icke vore bra, dels medgaf man, att uppsägningen hade sina stora svårigheter, men i alla fall kom utskottet till det slutet att förorda bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Nu har Första Kammaren, såsom vi veta, bifallit utskottets

Ang. vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner.
(Forts.)

förslag, hvilket är detsamma som Kongl. Maj:ts proposition. Någon skulle derföre kunna tro, att frågan skulle helt och hållet falla, derest denna kammare fattade ett annat beslut; men, om man närmare tänker på förhållandet, är så ingalunda fallet. Vill denna kammare bifalla ett förslag i den riktning, hvori min reservation går, kommer icke frågan att derigenom förfalla. Ty jag antager, att statsutskottet då försöker att åstadkomma ett sammanjemkningsförslag; och det förslaget kan väl knappt komma att gå i någon annan riktning, än att Andra Kammaren uppmanas frånträda sitt beslut om nedsättningen i arrende med tio procent för framtiden och en afskrifning af tio procent för 1886, samt Första Kammaren att frånträda sitt beslut om uppsägningsrätten och biträda Andra Kammarens beslut om en uppskattning af arrendena. Åtminstone kan jag icke tänka mig, att något annat sammanjemkningsförslag kan inkomma från utskottet, och i så fall hade man just vunnit hvad jag åsyftat, dock icke alldeles, ty jag hade icke tänkt mig att en nedsättning skulle medgifvas redan för 1886, men derigenom undvikes å andra sidan den olägenhet, andra framhållit, att det skulle gå för sagta, innan man kunde börja med uppskattningen. Ty när arrendatorn finner, att han kan få en lindring från och med 1886, skall han draga försorg om, att han kommer i åtnjutande deraf om icke förr året derpå, och under denna tid bör frågan nog kunna behandlas i vederbörlig ordning.

Jag skall nu icke ingå på sjelfva frågan, om jag icke framdeles kommer i tillfälle att bemöta någon annan talare.

På de skäl jag i korthet anført och under den lifliga öfvertygelsen, att den enda och bästa hjälp, som kan beredas dessa arrendatorer, bör gå i den riktning min motion innehåller, skall jag yrka, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, måtte bifalla min reservation under mom. 1:o och 2:o.

Herr Bengtsson: Då jag begärde ordet i denna fråga, gjorde jag det för att uttala mina sympatier för lösningen af densamma i den riktning statsutskottet föreslagit. Jag är nemligen fullt öfvertygad om, att någonting bör göras för de nuvarande kronoarrendatorernas betryckta ställning och att en lindring bör gifvas dem i deras utgifter, samt tror, att det är nödvändigt genom ett formligt stadgande lemna dem tillfälle, som så önska, att befria sig för framtiden från utgifterna för sina höga arrenden. Vi veta derjemte, att flere af de nuvarande kronoarrendatorerne, i synnerhet af dem, som arrenderat de största egendomarne, hafva öfverlemnadt en del af dessa till andra, eller ett slags underarrendatorer. Det är tydligt, att, då dessa personer gjort detta, hafva de tagit i betraktande det högre arrende, de skola utgifva till staten, och således hafva de ålagt sina underarrendatorer en mycket dryg skyldighet. Jag har derför tänkt mig, att, om Riksdagen fattade beslut om att medgifva en lindring af tio procent i de ursprunglige arrendatorernes afgifter, det skulle vara nödvändigt dervid fästa det vilkor, att desse arrendatorer äfven skulle lemna sina underarrendatorer ett sådant medgifvande. Jag kan nemligen icke finna

det vara förenligt med rättvisa och billighet, att, när staten med-gifver en nedsättning med tio procent i arrendet åt sina arrendatorer, desse likväl skola tillåtas fortfarande så att säga ockra på sina underhafvande. Ty det är bevisadt, och jag skulle till och med kunna framdraga exempel derpå, att många bland dessa krono-arrendatorer bortarrenderat delar af sin egendom för nästan hela den arrendesumma, de sjelfve gifva staten. Om staten nu befriade dem från en del af deras afgifter, men tillåte dem att uttaga fulla arrendet af sina underarrendatorer, synes mig detta vara en stor orättvisa.

Ang. vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner.
(Forts.)

Jag skall icke göra något yrkande utan har endast velat påpeka detta, men jag undrar, om det icke blir nödvändigt att återremittera punkten a) till utskottet för att få ett tillägg till denna punkt, så att på samma gång man medgäfvde de ursprungliga arrendatorerne en lindring af tio procent, skulle man dervid fästa det villkor, att vid uppbärandet af dessa tio procent skulle arrendatorn med intyg från vederbörande myndighet visa, att han skriftligen lemnat sina underarrendatorer ett eftergifvande i motsvarighet till hvad han sjelf fått.

Herr Borgström: Jag skulle kunna åtnöja mig med att i hufvudsak instämma med herr Nils Olsson. I likhet med honom hyser jag nemligen den öfvertygelsen, att rätt till förnyad uppskattning af arrenderade lägenheter vore för arrendatorerne att föredraga framför rätt till uppsägning och nedsättning i arrendebe- loppen. Ty, såsom herr Nils Olsson tillräckligt ådagalagt, kommer man dermed att ofta hjälpa dem, som icke förtjena det, hvaremot de, som måhända bäst äro i behof af lindring, icke blifva hulpna. Emot förslaget att lemna tillfälle till ny uppskattning kan väl också åtskilligt invändas. Dessa uppskattningar äro mycket grann- laga att utföra. Det inser hvar och en, och det bekräftas af den erfarenhet jag eger. Men det kan icke vara svårare att förrätta en dylik uppskattning till nedsättning i arrendena än att verk- ställa uppskattning å fastigheter i och för deras upplåtande på nytt arrende. Några öofvervinneliga svårigheter anser jag såle- des i detta afseende icke möta. Om sådana förnyade uppskatt- ningar medgäfves, tror jag, i likhet med herr Nils Olsson, att, om lin- dringarne lemnas från och med 1886, man finge nära två år på sig att verkställa dessa uppskattningar. De blefvo väl förenade med kostnader, men jag föreställer mig, att de icke skulle blifva så särdeles många, ty hvar och en, som icke är öfvertygad att han med en dylik uppskattning skulle vinna nedsättning i sitt arrende, skulle sannolikt ej heller underkasta sig kostnaden därför.

Efter hvad jag erfarit, är frågan redan afgjord i Första Kam- maren i enlighet med utskottets förslag, och jag hade därför tänkt, att intet annat återstode än att instämma med utskottet. Men kan man hoppas på en sammanjemkning emellan kamrarnes olika beslut, derest herr Nils Olssons reservation här vinner bifall, så är jag benägen att instämma i denna reservation.

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

Herr Amnéus: Då utskottets nu föreliggande hemställan redan varit föremål för pröfning inom Första Kammaren och der lemnats utan ändring, lär det icke till mycket tjena att nu yrka återremiss. Ett förslag om ändring uti utskottets hemställan återigen skulle, derest det vunne kammarens bifall, antagligen föranleda sönderrifvande af hela frågan. Jag skall därför icke tillåta mig att framställa något yrkande vare sig i den ena eller andra riktningen; men jag vill å andra sidan icke försumma att få till kammarens protokoll antecknade några kanske mindre väsentliga betänkligheter emot förslaget, sådant det nu föreligger. Min första anmärkning gäller, att från rätten till 10 procents lindring och till uppsägning undantagas innehafvare af vissa för allmänna fonders och inrättningsars räkning utarrenderade lägenheter, såsom biskopslöne-regleringsfondens och presterskapets lönerregleringsfonds hemman. Lika med herr Samuel Johnson jemte flere motionärer anser jag billigheten kräfva, att desse arrendatorer lika väl som statens böra komma i åtnjutande af dessa här ifrågavarande förmåner. Det skäl, utskottet i detta hänseende anfört, tror jag icke väga så synnerligen tungt. Skälet är att "det är uppenbart, att nedsättning i dessa arrenden icke kan vidtagas utan att kränka vederbörande indelningshafvares rätt eller rubba de dispositioner, som med arrendeinkomsten vidtagits". Om jag icke allt för mycket minner mig, hafva dock dessa fonder ganska stora odisponerade öfverskott; åtminstone tillväxa de alltjemt.

Min andra betänklighet gäller utskottets förslag å pagina 29, der utskottet hemställer, att de genom uppsägning ledigblifna hemmanen skola ånyo utarrenderas på *förut gällande arrendevilkor*. Vid tillträdet den 14 mars 1889 fordras för de nya utarrenderingarne icke något annat än verkställande af en kopia af de gamla kontrakten, och detta borde kunna ske något tidigare än efter närmare två år. Så vidt jag kan förstå, borde också domänstyrelsen vid de nya utarrenderingarne tillerkännas en något större handlingsfrihet? Att allenast kopiera de gamla kontrakten tror jag icke kunna vara riktigt, ty det finnes en del förhållanden, som tariffva rättelse. Såsom exempel härpå vill jag nämna, att nästan alla kontrakt, som utfärdats af boställsdirektionerna för ett af de i Vestergötland förlagda regementena, sakna hvarje bestämmelse om skyldighet för arrendatorerna att, i händelse någon af borgesmännen dör eller blir insolvent, anskaffa ny borgesman. Och det finnes också der flere arrendatorer, hvilka icke hafva anskaffat ny borgesman i den dödes eller insolventes ställe, och de kunna sannolikt icke heller åläggas detta.

Jag har icke något yrkande att framställa, men har likväl velat påpeka dessa förhållanden.

Herr Pålsson: Att domänarrendatorerne behöfva lindring i sina arrenden, derom är säkert icke mera än en tanke; men på hvad sätt denna lindring bäst skall beredas dem, derom äro, såsom vi finna, tankarne temligen delade. Jag för min del skulle helst vilja närma mig herr Montgomery-Cederhielms förslag, som jag

tror vara lämpligast, åtminstone för framtiden. Men då, såsom nämnt, Första Kammaren redan fattat sitt beslut i ärendet, anser jag i likhet med den siste ärade talaren, att Andra Kammaren tjänar arrendatorerne säkrast, om den äfven för sin del bifaller statsutskottets förslag.

Jag instämmer till alla delar i hvad herr Bengtsson i Gullåkra påpekade, att denna lindring borde komma alla arrendatorer utan undantag till godo; men för min enskilda del vill jag icke göra något annat yrkande än för bifall till statsutskottets förslag.

Herr Björkman: Denna fråga är, om icke den mest grannlaga, åtminstone en af de mest grannlaga, vi hafva att vid denna riksdag behandla. Jag skall endast be att få tillkännagifva min ställning till den samma samt huru jag tänkt mig frågan. Jemföres dessa arrendatorers ställning med andra jordbrukares, kan det ju hända, att man anser begge deras ställning vara lika beklaglig, vare sig man som arrendatorerne arrenderat jorden eller såsom vi köpt den. Om arrendatorerne nu få 10 procents afskrifning, finge de kanske något, som icke de öfrige jordbrukarne i vårt land kommit i åtnjutande af. För min del skall jag icke göra något yrkande, men jag skulle gerna sett, att uppsägningsrätt medgäfvos arrendatorerne, emedan jag tviflar på, att det vore riktigt att nu bevilja 10 procents nedsättning i arrendevilkoren, ty detta skulle, såsom herr Jöns Bengtsson sagt, icke komma alla innehafvare af kronoarrenden till godo.

Jag har endast velat nämna det till den kraft och verkan det kan hafva, innan man fattar ett så viktigt beslut.

Herr friherre Ericson: Då staten uppträder vare sig såsom industriidkare eller egendomsegare, bör staten naturligtvis uppföra sig på samma sätt som en privatperson, hvilken är välvilligt sinnad mot sina underlydande och är i goda omständigheter. Det skulle således i min tanke icke kunna vara mer än en mening derom, att staten bör träda emellan och hjälpa sina arrendatorer under nuvarande ogynsamma konjunkturer; och staten handlar då, såsom äfven redan blifvit erkändt, fullt riktigt ur ekonomisk synpunkt. Ty svårighet för arrendatorerna att betala kommer att medföra en bestämd kapitalförlust, då egendomarne i så fall komma att skötas illa och försämras, hvaraf följer ett bakslag vid kommande utarrenderingar. Jag har heller icke hört någon, som icke anser att något bör göras för kronoarrendatorerne. Således är det nu endast fråga om sättet. Det har klandrats att utskottet föreslagit 10 procents afskrifning å alla arrendeafgifter, hvilket icke skulle verka lika öfver allt, utan drabba ojemt. Somliga hafva nemligen så lågt arrende, att de icke behöfva någon nedsättning deri, medan andra deremot hafva så högt arrende, att de behöfva mer än dessa 10 procents afskrifning för att räddas från de ökade utgifter, som de under nu rådande konjunkturer hafva utöfver sina inkomster; och det har i stället framhållits, att en ny uppskattning af arrendena vore det rättigaste och att resultatet deraf skulle

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

gälla under den återstående arrendetiden. Ja, det är naturligt, att tio procents afskrifning öfver hufvud icke kan blifva till samma nytta för alla, men det gäller i detta fall detsamma som i många andra lifvets förhållanden, att om man icke kan få det absolut och teoretiskt bästa, får man nöja sig med något, som närmar sig detsamma. Det kan ju hända, att i detta fall mången arrendator får denna eftergift, ehuru han icke behöfver den och då har han fått en present, hvilket ingen kan hjälpa. För dem, som hafva för höga arrenden, äro sådana fall naturligtvis olyckliga, men jag tror att dessa icke äro många. Det som reservanten herr Nils Olsson föreslagit, eller en ny uppskattning af arrendena, är, såsom jag redan nämnt, utan tvifvel det teoretiskt rigtigaste.

Men det medför åtskilliga olägenheter. För det första är det kostbart. Der vid lag kunna herrarne säga: det bry vi oss icke om, då vi utöfva rättvisa, och herrarne äro dervid i sin goda rätt. Men om det åligger arrendatorn att betala hälften af dessa kostnader, kan det för honom blifva oneröst nog, så att han anser sig icke kunna vara med derom. I så fall skulle han nödgas afstå från hjälpen, derest den kostnad, han anser sig skola få utgifva, skulle blifva högre än den hjälp han tror sig skola få i stället. Dessutom har nyuppskattningen en annan olägenhet med sig och det är den, att den kommer att verka för hela arrendetiden. Ty det är gifvet att de uppskattningsmän, som skulle få sig förelagdt att i dag uppskatta en egendom till hvad den är värd, skola taga intryck af dagens dåliga konjunkturer, och det är troligt att de skola uppskatta den snarare lägre, än den för närvarande är värd, än högre. Detta uppskattningsvärde kommer sedan att följa hela arrendetiden igenom. Om vi sedan, såsom alla hoppas, få bättre konjunkturer, kommer staten att onödigtvis lida förlust, då arrendet blir detsamma hela tiden, och arrendatorn gör i sådant fall en vinst, som det icke är meningen att bereda honom, då det ju blott är meningen att bereda honom en rättvis lindring. Om vi deremot besluta att nedsätta arrendena med 10 procent i år, då vi funnit dem vara för höga, står det oss fritt att sedermera bestämma nedsättningen till 15, 10 eller 5 procent hvarje år, och det ligger således i Riksdagens hand att pröfva frågan efter sig förteende omständigheter, hvaremot, om uppskattningen sker för att gälla under hela tiden, en sådan pröfningsrätt sedermera icke finnes qvar.

Hvad beträffar den sedermera föreslagna rätten till uppsägning, har den blifvit klandrad från åtskilliga håll och det har dervid anförts, att så många uppsägningar skulle ske, att marknaden skulle blifva hvad som på affärsspråket kallas flau. Dessutom skulle många draga sig för att säga upp sina arrenden, emedan de nedlagt så stora kostnader på de arrenderade egendomarne. Det är möjligt att det senare skall inträffa. Hvad den förre omständigheten beträffar, eller att så många arrenden skulle uppsägas och ånyo utbjudas, att priset till följd deraf skulle märkbart falla, så tror jag icke att detta skulle blifva förhållandet. Jag tror nemligen att uppsägningsrätten, om den medgifves, kommer att

begagnas i ganska inskränkt skala. Ty då man vant sig vid ett jordbruk och känner till detsamma samt ser att man får lindring i de arrenden, som efter nuvarande förhållanden äro för höga, och hoppas att äfven framdeles blifva rättvist och välvilligt behandlad af staten, som här är husbonden, tror jag att icke så många skola begagna sig af uppsägningsrätten, då dermed följer den risken att de ej få åtnjuta den optionsrätt, som enligt en senare punkt i förslaget skulle tillförsäkras öfriga arrendatorer. Jag tillstyrker således äfven den delen af förslaget.

Slutligen komma vi till det föreslagna återinförandet af optionsrätten, emot hvilken jag förmodar att åtskilliga af de ledamöter, som anmält sig för yttrande, komma att opponera sig. Hvad den saken beträffar, är det gifvet att en sådan rätt att få behålla arrendet på en egendom, hvilken jag skött väl, på hvilken jag nedlagt penningar och hvars afkastning fortfarande skulle tillförsäkras mig och mina rättsinnehafvare, skall bidraga att förbättra egendomen. Detta har också ingen bestridt. Jag var närvarande i kammaren, då denna rätt, som förut fans, togs bort. Det motiv därför, som då gjorde sig gällande, var att den missbrukades på så sätt, att uppskattningen icke skedde rättvist. Den skedde i allmänhet till arrendatorns förmån, och detta ofta på ett konsiderationslöst och i ögonen fallande sätt på många ställen. Med detta för ögonen ville riksdagen och särskildt denna kammare icke medgifva optionsrätt. Nu är förhållandet ett annat. Uppskattningen sker på annat sätt, nemligen af domänintendenten, som är fullt opartisk, eller, om han skulle vara partisk, väl vore det för sin principal, staten, samt af från hushållningssällskapen och landstingen utsedde värderingsmän.

Icke kan man då antaga att uppskattningen icke skall blifva rättvis.

Under sådana förhållanden torde intet annat återstå för vederbörande än att återinföra optionsrätten; och för min del kan jag icke se något rimligt skäl, hvarför den icke skulle kunna återinföras. Jag hade dock i detta fall hellre sett, att statsutskottet hade tillstyrkt Kongl. Maj:ts förslag oförändradt eller att den arrendator, som skulle få begagna sig af optionsrätten, skulle i 10 år innehaft arrendet och icke att denna rätt finge behållas, äfven om arrendet öfverlemnats till så många personer, som utskottet här föreslår. Likaså skulle jag anse det lämpligare och bättre att, om arrenden ånyo utbjudas, detta sker på nytt 20-årigt arrende än, såsom utskottet föreslår, endast på den återstående arrendetiden. Detta senare är visserligen endast en penningefråga, men enligt min tanke skall staten, om utskottets förslag härutinnan antages, beredas en förlust, som den icke skulle behöfva vidkännas, om Kongl. Maj:ts förslag antoges. Men måhända blir denna förlust icke af någon betydelse. Som emellertid Första Kammaren redan bifallit utskottets förslag, så tillstyrker jag att äfven denna kammare må antaga detsamma.

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans do-
mäner.
(Forts.)

Herr Truedsson: Jag ber att i denna fråga få säga blott några ord. Eftersom en af statsutskottets ledamöter afgifvit en reservation, i hvilken han yrkar att staten vid sådana omtaxeringar af kronans domäner, hvarom jag i min motion omförmäler, skulle bestrida hälften af kostnaden och arrendatorn den andra hälften, så ber jag att få instämma med honom derutinnan.

Hvad beträffar utskottets förslag, så tilltalar det icke mig, hvad angår 10-procentsafskrifningen. Jag anser nemligen, att ett sådant generelt medgifvande kommer att drabba arrendatorerna mycket olika, ty vi veta, att en mängd arrendatorer icke blott reda sig väl utan till och med blifva förmögna män på sina arrenden. Derfor kan det enligt min tanke icke vara rätt att afskrifva lika mycket för alla. För öfrigt kan man säga, att de, som befinna sig i betryck under dessa svåra tider, äro till ringa, om ens till någon, del hjälpta med denna afskrifning. För min del tycker jag att, såsom här redan blifvit nämnt, staten i detta fall borde handla på samma sätt som en enskild jordegare, den der har flera eller färre arrendatorer. Vi kunna antaga, att han har några, som reda sig utmärkt väl, men åter andra, som förlora hvarje år. För att då råda bot för dem, som voro i betryck, antager jag, att den enskilde icke skulle göra så, som man här ifrågasätter från statens sida, eller att anslå så och så mycket åt alla arrendatorer i afskrifning på arrendet, utan den enskilde skulle med all säkerhet först undersöka förhållandet och der afslag behöfdes, der gafs äfven bot, men icke annorstädes. Icke heller tror jag, att en förständig egendoms-egare, som har flera eller färre egendomar utarrenderade, skulle vilja bifalla ett sådant förslag som att säga till en och hvar: Säg upp edert arrende, det är intet vidare med den saken, utan jag tager en annan, då han visste att dessa arrendatorer voro dugliga samt skött sig utmärkt väl, men icke kunnat få debet och kredit att gå i hop i följd af svåra konjunkturer. Han skulle med all säkerhet nedsätta arrendet, så att hvarje arrendator kunde reda sig och han sålunda få behålla sina dugliga arrendatorer. Detta synes mig äfven böra tillämpas i fråga om statens arrendatorer. Detta anser jag vara af så mycket större vikt som en arrendator, hvilken enligt utskottets förslag fått lof att uppsäga sitt arrende, icke ens skulle vara berättigad att vid arrendets utbudande öfvertaga detsamma mot erläggande af den högsta erbjudna arrende-afgift. Om en arrendator vågat mycket på den arrenderade egendomen och gjort stora uppoffringar för att i en framtid skörda någon fördel deraf, så skulle han på detta sätt gå miste derom. Derfor anser jag för min del, att denna fråga skulle blifva löst på det sättet så väl hvad beträffar arrendatorerna sjelfva som staten derigenom, att den finge begära ny taxering. Huru vida detta skulle vara förenadt med så stora svårigheter, som här påpekats, vill jag icke inlåta mig på att besvara, ty jag har ingen erfarenhet deri, men jag tror icke, att dessa svårigheter skulle blifva så stora, som de här utmålats, helst om man hade stannat vid förslaget i min motion, att den, som önskade ny taxering, skulle sjelf betala hela kostnaden. Då tror jag icke många skulle hafva vågat sig

på det, utan att det funnits goda skäl för en omtaxering. Man har sagt, att ett sådant medgifvande skulle i en framtid kunna medföra förlust för staten, helst om den nu ifrågasatta nedsättningen skulle få gälla för den återstående arrendetiden, emedan man väl kan hoppas och tro på bättre tider. Då skulle en arrendator förtjena så mycket mer på den senare tiden som staten förlorar. Men, mine herrar! jag tror dock icke att vi behöfva frukta så särdeles mycket härför, ty vi hafva nog icke att vänta någon förhöjning i priset på landtmannaprodukter i den närmaste tiden.

Jag afstår således från det af mig förut gjorda yrkandet i min motion och ber nu få instämma med reservanten, herr Nils Olsson, och yrka bifall till hans förslag.

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans do-
mänar.
(Forts.)*

Herr Östberg: Då utskottet föreslagit, att för år 1886 en nedsättning i arrendena af 10 procent skulle beviljas kronoarrendatorerna, kan man deremot göra många invändningar emedan denna nedsättning komme icke att drabba rättvist, enär åtskilliga arrendatorer komme i åtnjutande af lindring, hvilka icke behöfde densamma, under det att många andra skulle erhålla en allt för obetydlig hjälp, om man utgår från den uppfattningen, att arrendatorerna böra bringas till öfverensstämmelse med hvad som under närvarande tid motsvarar egendomarnes afkastningsförmåga. Då det endast gäller nedsättning för ett år, tror jag dock, att man kan låta dessa betänkligheter fara, och vill därför icke opponera mig mot hvad utskottet föreslaget. Jag tror likväl, att man bör betona härvid, att ett sådant medgifvande icke bör utgöra prejudikat för framtiden. En sådan sak kan gå för sig en gång, men bör icke ofta upprepas. En föregående talare har antydt, att man framdeles, om så befundes behöfligt, skulle kunna medgifva lindring till det belopp, som då kunde befinnas lämpligt, såsom 10 eller 5 eller något annat antal procent, men ett sådant förfaringsätt tror jag icke vara riktigt.

Hvad förslaget att arrendatorerna skulle få uppsäga sina kontrakt beträffar, så tror jag detta icke vara särdeles ändamålsenligt. Denna åtgärd förefaller mig farlig. Jag tror nemligen, att det skulle kunna hända, att svårigheterna här vid lag komme att växa oss öfver hufvudet. Man kan icke på förhand veta, huruvida många eller några få komma att uppsäga sina arrendekontrakt. Regeringen har haft den uppfattning, att ett jemförelsevis ringa antal arrendatorer skulle begagna sig af denna rättighet, men jag tror icke att denna uppfattning är den rätta, och jag betvivlar att regeringen skulle kunna gå i borgen härför. Tiderna äro för närvarande så betryckta, att enligt mitt förmenande en stor del af arrendatorerna i vissa provinser verkligen skulle vilja begagna sig af hvarje tillfälle att slippa ifrån sitt nuvarande arrendekontrakt. I alla händelser är det icke möjligt att i detta afseende göra någon pålitlig beräkning.

Skulle det nu inträffa, att arrendatorer i massa uppsäga sina arrenden, kan det knappast undvikas, att vid nya utarrenderingar arrendena skulle falla ned till rampris och derigenom staten ådraga

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans do-
mäner.
(Forts.)

sina stora förluster. Och dertill kommer, att dessa förluster icke skulle drabba staten för ett enda år, utan under alla följande år af de respektive arrendetiderna.

Det fins i denna fråga två motsatta intressen, arrendatorernas och statens. Det är rätt att man vill behjerta arrendatorernas nöd, men att härvid fränse statens intresse, kan icke vara riktigt, och jag tror icke, att Riksdagen har rätt dertill. Om denna uppsägningsrätt beviljades arrendatorerna, förefaller det mig troligt, att arrendena skulle komma att nedsjunka till ett alldeles orimligt lågt pris. Riksdagen finge då taga på sitt ansvar att hafva förminskat statens inkomster med ett allt för stort belopp.

I sammanhang med denna rätt för arrendatorerna att uppsäga sina kontrakt har blifvit föreslaget, att de arrendatorer, som vilja begagna sig af uppsägningsrätten, icke skulle vid förnyad utarrendering få åtnjuta optionsrätten. Man kan med skäl finna ett sådant förslag underligt, ty det är väl icke meningen, att de gamla arrendatorerna skola flytta från gården, utan meningen är väl snarare att de skola sitta qvar. Men är detta meningen, så torde det väl också vara billigt, att åtminstone de, som skött sin gård väl och nedlagt kanske ganska stora kostnader på densamma, skola blifva tillförsäkrade att sitta qvar, om de vilja betala samma arrende, som någon annan vill betala. Jag anser således denna inskränkning i deras rättigheter i princip oriktig. Det enda syftet målet med ett sådant stadgande vore att söka att hindra allt för många att uppsäga sina arrenden, men detta vore ju blott att taga igen med ena handen, hvad man gifvit med den andra.

Om man nu skulle antaga, att det föreslagna experimentet kommer att lyckas, så att det inträffade, att uppsägningarna blefvo temligen få, samt att arrendebeloppen icke komme att sjunka särdeles mycket, huru skall man då tänka sig, att förhållandena skulle gestalta sig för framtiden? Kan man verkligen tro, att allting skulle vara väl bestäldt, och att inga ytterligare lindringar skulle behövas. Jag för min del tror det ej.

Utskottet säger visserligen i betänkandet: "derest det jemväl ifrågasatta medgifvandet för nuvarande arrendatorer att få uppsäga arrendena vinner Riksdagens bifall, torde ytterligare anspråk å nedsättning i arrendeafgifterna endast undantagsvis böra för framtiden förekomma, då sådana anspråk väl icke med skäl torde kunna framställas af de arrendatorer, som icke begagnat sig af uppsägningsrätten". Men jag tror icke, att detta blefve förhållandet. Om endast ett fåtal komma att begagna sig af den uppsägningsrätt, som nu skulle beviljas, så skulle säkerligen en stor mängd arrendatorer ett annat år framkomma med ytterligare anspråk på nedsättning. Hvad skall Riksdagen då göra? Man kan då icke, såsom jag förut påpekat, med skäl bevilja några få några procent nedsättning. En nedsättning är enligt mitt förmenande i och för sig en orättvisa. Man har emellertid då intet annat att göra än antingen gå in på domänstyrelsens förslag, att förvandla arrendeafgiften i spanmål, eller acceptera den åtgärd, den siste ärade tälaren föreslagit, att göra nya uppskattningar af kronans domäner.

Men då kommer man ju att stå alldeles på samma punkt, der vi nu stå. Då man nu skall afgöra frågan, bör man se till, att man antager ett förslag, som på en gång slutligen afgör ärendet, och icke acceptera ett förslag, som blir till lindring blott för några få, under det man har kvar de flesta svårigheterna. För min del skulle jag därför vilja sluta mig till domänstyrelsens förslag eller — hvilket är detsamma — herr Montgomery-Cederhielms reservation.

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans do-
mäner.
(Forts.)*

Jag anser det för riktigt, att arrendet, om det låter sig göra, bestämmas i de produkter, som egendomen frambringa, eller att, om arrendet icke kan in natura utgöras, åtminstone priset på produkterna lägges till grund för arrendet. Erfarenheten har nemligen visat, att på de olika jordbruksprodukterna priset stiger och faller i ungefär samma proportion. För några år sedan trodde man väl, att priset på smör, fläsk och hafre skulle hålla sig högt, medan prisen på annan spanmål föllo allt lägre. Erfarenheten visade oss emellertid, att så ej blef fallet. Domänstyrelsens förslag anser jag vara rättvist och, då dertill kommer, att dess förslag är enkelt och lätt att genomföra, tror jag det vara klokast och lämpligast att bifalla detta. Om emellertid någon utsigt att få detta förslag antaget icke skulle visa sig, kommer jag för min del att rösta för herr Nils Olssons reservation, då jag anser det förslaget vara mera antagligt och bättre än utskottets förslag. Jag tror för öfrigt, att de svårigheter, som skulle vara förenade med de nya uppskattningarne, icke äro så stora som man fruktat, detta så mycket mera, som man der vid lag icke är bunden af någon viss tid, utan kan verkställa dessa uppskattningar i den mån tiden medgifver.

Jag anhåller emellertid för närvarande om bifall till herr Montgomery-Cederhielms reservation.

Chefen för kongl. finansdepartementet, herr statsrådet friherre Tamm: Då Kongl. Maj:t aflät denna proposition till Riksdagen, skedde det för att sätta Riksdagen i tillfälle att, på sätt Riksdagen önskade, lemna den lindring i arrendena, som förhållandena kunde betinga. Att Kongl. Maj:t skulle föreslå ett sätt, som syntes Kongl. Maj:t lämpligt, torde vara klart. Nu hafva dels under ärendets förberedande behandling och dels inom kammaren framstälts många olika förslag att lösa frågan. Då man har att välja mellan många förslag, är det emellertid stundom svårt att välja.

Den förste ärade talaren började sitt anförande med att förklara, att det ty värr icke funnes någon auktoritet, som blifvit i ärendet hörd och med hvilken man kunde förena sig. Af hans bevisföring framgick emellertid, att det snarare finnes för många auktoriteter, så att man i valet mellan deras olika yrkanden och meningar kan blifva villrådlig och har svårt att deraf draga sina slutsatser. Den ärade talaren yttrade vidare, att det förslag, som blifvit utskottets, egentligen icke tillfredsställt någon af dess ledamöter. Ett faktum är emellertid, att utskottet aflemnat ett förslag, af hvilket framgår, att de flesta ledamöterna i utskottet icke

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

varit med om hans förslag, och att emot honom i den församlingen stått ett större flertal. Statsutskottets majoritet har nog haft skäl för sitt tillvägagående, ty, ehuru jag måste erkänna att ett sådant sätt att lösa frågan, som han föreslagit, synes vara rättvist, torde det dock vara omöjligt att genomföra. Rättvisa i denna sak skulle vara att fordra, att arrendatorerna fullgjorde alla sina kontrakt efter deras bokstafliga lydelse; rättvisa skulle vara att af arrendatorerna och deras löftesmän utfordra arrendebeloppet till sista skillingen; rättvisa skulle vara att af arrendatorerna utkräfvå fullgörande af förbindelser, hvilka varit ingångna under andra förhållanden och hvilkas resultat blifvit betydligt förändrade genom omständigheter, som de hvarken kunde på förhand beräkna eller öfver hvilka de varit herrar.

När man sålunda finner sig icke kunna tillämpa full rättvisa, lär man väl få öfvergå till att söka vinna billighet, och det är det, som af så väl Kongl. Maj:t som domänstyrelsen åsyftats, ehuru man velat nå den på olika vägar. Jag är också förvissad om att kammaren är sinnad att utföva en sådan billighet. Skälet, hvarför en förnyad uppskattning icke torde vara möjlig, är i främsta rummet den tid detta skulle draga. Det är af domänstyrelsen anfördt och genom yttranden af de flesta Konungens befallningshafvande bestyrkt, att en sådan förnyad uppskattning skulle draga en så lång tid, att under den närmaste tiden en lindring åt krono-arrendatorerna icke skulle kunna lemnas, därför att den icke skulle kunna medhinnas. Och det är gifvet att nya arbetskrafter måste bestås åt dem, som skulle verkställa utredningen. Ty kammaren lär icke kunna fordra, att de arbetskrafter, som äro tillräckliga att under normala förhållanden sköta domänförvaltningen, också skulle vara tillräckliga för så utomordentliga förhållanden, som äro ifrågasatta; det vore att begära för mycket. Det är naturligt, att man skulle kunna anställa en extra personal. Men dels skulle denna extra personal komma att arbeta med saker, i hvilka den icke tänkt sig in så som den öfriga delen af domänförvaltningens embetsmän, och dels skulle det blifva kostsam till följd af det myckna arbetet. Men, säger man, då skulle arrendatorerna åläggas att betala, om icke hela, så åtminstone hälften af kostnaden för värderingen. Men om det verkligen förhåller sig på det sättet, att staten uppbär för höga arrenden, är det då rätt att fordra, att arrendatorerna skola deltaga med halfva kostnaden för att härutinnan erhålla rättelse? Om det är gifvet att denna kostnad i flera fall kommer att ställa sig, åtminstone för de små arrendena, högst betydlig, så torde det vara omöjligt att förutsätta, att en arrendator för att minska sitt arrende skulle vidkännas en kostnad, som skulle kanske öfverstiga flera års nedsättning i arrendebeloppet. Dertill kommer, att man må betänka i hvilken ställning man skulle sätta värderingsmännen, som hade att verkställa en sådan uppskattning. I vanliga fall, då det sker en sådan uppskattning, går den ut på att afgöra, huru mycket någon ännu icke känd person skall komma att till kronan erlagga. Men här vid lag skulle värderingsmännen

afgöra, huru mycket som skulle bestämmas emellan en viss person och staten. Jag föreställer mig att värderingsmännens arbete i detta fall skulle blifva ganska svårt och att de, af fara att göra ett misstag, hellre skulle ställa sig på den nödlidande arrendatorns sida och gå för långt i eftergifter för honom än på statens sida. Staten skulle sålunda häraf kunna komma att motse en förlust.

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

Här har blifvit yrkadt bifall till herr Montgomery-Cederhielms reservation, som anslutit sig till domänstyrelsens förslag. Ehuru jag är villig att erkänna de stora förtjenster, som detta förslag innebär, har jag dock icke vid föredragningen inför Kongl. Maj:t kunnat biträda detsamma, och detta af flera skäl. Den förste talaren nämnde ett hufvudsakligt sådant. Domänstyrelsen sjelf erkänner, att för närvarande arrendena icke äro väl afvägda, utan att flera äro goda och andra dåliga. Genom tillämpning af domänstyrelsens förslag skulle emellertid denna olägenhet icke komma att afhjelpas. Ty detta förslag innehåller icke en reglering utan en omsättning. Vi hafva förut erfarit att arrenden, som blifvit bestämda att utgöras i spanmål, medföra olägenhet. Skälet, hvarför man nu vill återgå till dem, är att jordbrukets produkter fallit högst betydligt i pris. Man väntar sig icke — och det är af en talare i dag sagdt — att spanmålsprisen under den närmaste tiden skola komma att stiga, så att någon fara af förhöjning i arrendet skulle uppstå. Deremot har jag hört af arrendatorer, att de icke skulle vilja hafva ett sådant förslag, om de hade flera år qvar, emedan de frukta att deras arrenden genom stegrande af nuvarande spanmålsprisen skulle stiga. Så skulle det kunna hända att vi, genom att frångå arrendenas bestämmande i penningar, om några år återigen skulle få höra klagomål öfver för höga arrenden.

Och skulle vi om några år finna, att vi genom arrendenas bestämmande i spanmål skulle oskäligt betunga arrendatorerna, så skulle följderna deraf blifva en återgång. Resultatet åter af dylika rubbningar skulle blifva, att kronan vid låga spanmålspris skulle få nöja sig med att uppbära arrendena i spanmål eller lösen derför efter årets markegång — sålunda det lägsta möjliga arrendebeloppet. Men sedan, när spanmålsprisen stiga, skulle man återgå till arrendets betalande i penningar; och kronan skulle då också få nöja sig med lägsta arrendet. Att deraf uppstår en gifven förlust för staten torde herrarne lätt finna.

Genom att, såsom domänstyrelsen föreslagit, undantaga vissa landsdelar från att komma i åtnjutande af omsättningen, skulle följderna dessutom blifva, att, under det åtskilliga landsdelar hade sina arrenden bestämda i penningar, åtskilliga andra återigen i stället skulle hafva dem bestämda dels till största delen i spanmål och dels till en mindre del i penningar. Sålunda skulle man hafva en olika tillämpning af arrendevilkoren för olika delar af landet. Och då inom dessa orter vissa årsklasser, att jag så må säga, skulle ställas utanför lindringarna, så skulle det alltså inträffa, att de, som uppgjort sina arrenden under en viss tidsföljd af år, skulle erhålla en grund för sina arrenden, men andra en annan. Detta kan icke vara rätt.

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

Man har vidare gjort anmärkning mot den af Kongl. Maj:t föreslagna och af statsutskottet tillstyrkta åtgärden att medgifva arrendatorerna rätt till uppsägning af sina arrenden. Man har sagt, att derigenom skulle de bästa arrendatorerna komma att fortfarande få lida, alldenstund de icke skulle våga sig på en uppsägning, emedan de nedlagt stora kostnader på sina egendomar. Det vill förefalla mig gifvet, att för sådana arrendatorer, när de öfvertogo sina arrenden, den arrendesumma de då erbjödo sig att betala skulle varit jemförelsevis låg. Den nedlagda kostnaden torde — för så vidt de i öfrigt haft skäl för att nedlägga dessa kostnader — numera fullt ersättas dem, så att de knappast äro i så stor nöd som andra arrendatorer, hvilka kanske hvarken haft lust eller tillfälle att på sina egendomar nedlägga några kostnader.

Man fruktar vidare att uppsägningsrätten skulle komma att begagnas i så stor utsträckning, att derigenom antalet af spekulanter skulle blifva allt för ringa. Detta förefaller mig dock såsom en ogrundad fruktan; ty i samma mån som arrendatorerna hafva uppsagt sina arrenden, i samma mån uppstå lediga arrendatorer, hvilka jag antager skulle söka, om icke precis återfå sina förra gårdar, så åtminstone i stället återfå andra domäner. Och om det också skulle inträffa, att åtskilliga kronodomäner icke skulle kunna med fördel utbjudas på nytt arrende, så skulle följden deraf endast blifva den, att staten förr än eljest blefve i tillfälle att till försäljning utbjuda sådana egendomar. Denna kammare har alltid varit benägen för att jordbruksegendomar skulle försälas, för att staten i stället måtte komma i tillfälle att inköpa skogbärande eller till skogsodling dugliga marker; och statens förmåga att utan särskilda förskott verkställa sådana inköp komme sålunda genom här ifrågakvarande åtgärd att högst betydligt förökas. Man skall möjligen kunna invända, att, lika väl som konjunkturerna äro dåliga för arrenden, lika väl äro de dåliga för försäljningar af kronans egendomar. Det har dock visat sig genom åtskilliga försäljningar under detta år och särskildt under denna vecka, att kronans egendomar, utbudna till försäljning, hafva betingat ett pris långt öfverstigande de taxeringsvärden, som på hemmanen blifvit satta, och långt högre, än hvad som motsvarar de arrenden, som af hemmanen utgått, och hvilka arrenden nu förklaras ruinerande. En fortsatt försäljning af sådana mindre egendomar, d. v. s. sådana som icke lemna 200 kronors arrende, skulle sålunda underlättas och befordras; och det förmodar jag kammaren icke skall vara emot. Skulle Riksdagen vid ett senare tillfälle besluta sig för att försälja äfven sådana egendomar, som lemna högre arrende än 200 kronor — i öfverensstämmelse med hvad som i år skett med de norrländska egendomarne — så skulle alltså en uppsägning i större massa af arrendena nu komma att verka för statsverket åtminstone icke det allra minsta ofördelaktigt, snarare tvärtom, och just i den riktning, hvari Riksdagen synes vilja gå. De finnes för tillfället så många anbud på inköp af domäner att Riksdagen icke behöfver befara att en försäljning skulle leda till bildande af några fonder. Ty till mycket billiga pris skulle

staten i detta ögonblick kunna förvärfva till att börja med skogsmarker för en million kronor.

Jag vill icke fästa mig vid den skilnad i inkomster, som skulle uppstå genom det af Kongl. Maj:t föreslagna sättet för frågans lösning och det af domänstyrelsen föreslagna sättet. Det är en högst betydande skilnad; och lika stor minskningen blifver i statens inkomster, lika stor blifver fördelen för arrendatorerna af en nedsättning.

Man har vidare anført, att denna nedsättning med 10 % skulle vara så ringa, att den icke skulle verka såsom någon nämnvärd hjälp för kronoarrendatorerna. Det är dock gifvet, att nedsättning och lindring i arrendena måste lända till förmån och hjälp för sådana, som kunna hjälpas. Att det finnes sådana, som icke kunna hjälpas, är mycket beklagligt, men vi kunna naturligtvis icke hafva tillräckliga medel till allas hjälp, helst kronoarrendatorerna äro så många, och mot herr Truedsson måste erinras, att då det gifves tusentals arrendatorer, ställer sig saken annorlunda, än om de blott vore ett fåtal. Dessutom ber jag, med afseende på hvad här anmärkts att det skulle ligga en orättvisa i den föreslagna nedsättningen derutinnan att den skulle lända alla kronoarrendatorer till lindring, få påpeka, att skälet till propositionen är det prisfall, som inträffat i jordbrukets produkter, ett prisfall, som drabbat alla arrendatorerna, äfven om somliga af dem icke skulle vara i behof af lindring, antingen emedan de suttit med billiga arrenden eller på grund deraf att deras ekonomiska ställning i öfrigt är god. Nedsättningen kommer emellertid den behöfvande till godo, så icke gör man honom orätt genom eftergift äfven åt den icke lidande. Som jag i början af mitt anförande nämnde, har hufvudsakliga meningen med förslaget varit att upphjelpa kronoarrendatorernas betryckta ställning, och om nu Riksdagen vill göra detta på ena eller andra sättet, är det för Kongl. Maj:t lika angenämt. Nu föreliggande fråga är i den ställning, att om kammaren vill bidraga till genomförande af förslaget, bör den vara försiktig att icke genom sitt beslut göra en sammanjemkning med Första Kammarens redan fattade beslut omöjlig. Några anmärkningar mot utskottets förslag, i hvad det skiljer sig från Kongl. Maj:ts proposition, vill jag därför icke göra, utan hemställer till kammaren att bifalla detsamma.

Herr Johansson i Löfåsen: Då jag varit motionär i denna fråga, anhåller jag att få säga några ord. Den af utskottet föreslagna rättighet för arrendatorerna att uppsäga sina arrenden till år 1889 är jag fullt belåten med, emedan uppsägning till tidigare afträde svårligen kan låta sig göra, men att utskottet i likhet med Kongl. Maj:t vill för de arrendatorer, som begagna sig af berörda rättighet, borttaga den optionsrätt, de nu hafva, anser jag vara orättvist, emedan en arrendator, som i följd af för högt arrende gjort en betydlig förlust, borde vara berättigad att, i fall han å nyo kan spekulera på arrendet, få åtnjuta den optionsrätt, han för

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

Ang. vissa närvarande har. På grund af hvad jag nu anfört får jag yrka, att tredje stycket af andra momentet måtte utgå.

Åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

Herr Persson i Mörap: Herr talman! Mine herrar! Det kan naturligtvis icke vara mycket att tillägga till försvar för statsutskottets förslag efter den utredning, som lemnats från statsrådsbänken. Man kan, och detta med rätta, framställa berättigade anmärkningar mot såväl det ena som andra förslaget i fråga om sättet att upphjelpa de betryckte kronoarrendatorernas ställning. Och jag måste erkänna, att det var först efter noggrant begrundande som jag för min del fann mig böra rösta för Kongl. Maj:ts proposition i detta fall, angående nedsättning med 10 proc. för år 1886. Jag viste, att det finnes kronoarrendatorer, hvilkas ställning är sådan, att de egentligen icke behöfva någon eftergift i sina arrenden; men å andra sidan var det för mig alldeles klart, att om man vill företaga ny uppskattning, skulle detta leda till så stora kostnader, för att icke tala om tidsutdrägt, att den besparing, statsverket i följd af samma uppskattning möjligen skulle göra, blefve nästan ingen. Härtill kommer, att, åtminstone på många ställen inom de särskilda länen, boställena äro så talrika, att man, vid det förhållande att uppsägning i större utsträckning antagligen komme att ega rum, icke skulle kunna medhinna uppskattningen på ett år.

Det var, såsom sagdt, i betraktande af dessa förhållanden som jag slutligen blef böjd för att antaga Kongl. Maj:ts proposition; och jag tror att icke någon, som vill taga frågan i allvarligt skärskådande, gerna kan komma till annat resultat.

Jag ber att få framhålla hvad som ock nyss påpekats, nemligen hur ofantligt grannlaga arbetet med denna uppskattning kan vara för den, som skall förrätta detsamma, då man är medveten om, att det gäller en viss persons väl eller ve. Det är alldeles uppenbart, att i det fall, då egendomsinnehafvaren anser sig få betala för högt arrende, men uppskattningsmännen, med hänsyn till de grunder, de för sig uppställt, icke kunna göra någon nedsättning deri, det är då alldeles uppenbart, säger jag, att detta arbete skall leda derhän, att arrendatorn i fråga finner sig obarmhertigt behandlad.

Men äfven i fråga om den kostnad, hvori arrendatorn hade att deltaga för uppskattningen, får man besinna, att denna kostnad i regel blir lika stor, antingen det gäller ett större eller mindre arrende. I förra hänseendet komme den visserligen icke att spela någon roll, men för de mindre arrendatorerna skulle den nog kännas ganska betungande; och många af dem, ehuru de nu anse sig betala för höga arrendeafgifter, skulle därför helt säkert ej våga påkalla ny uppskattning just med hänsyn till den dermed förenade kostnaden.

Enligt det af en reservant, herr Nils Olsson, framlagda förslaget skulle man åter, så vidt jag förstår, komma in på en ny princip i fråga om arrendebeloppet. I reservationen framhålles nemligen, att de kronoarrendatorer, som önska en förnyad upp-

skattning af sina arrenden, "må dels af statsmedel återbekomma det belopp, hvarmed deras erlagda arrendeafgift för år 1886 öfver-
skjutit det vid den förnyade uppskattningen fastställda beloppet, dels ock befrias från skyldigheten att för återstående delen af deras arrendetid erlagga högre arrende, än vid den förnyade uppskattningen funnits skäligen böra för arrendet betalas".

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

Den nya princip, som i min tanke enligt detta förslag skulle här införas, är att de särskilda lokalmyndigheterna och de särskilda beskattningsmännen inom de olika områdena komme att blifva de bestämmande i afseende å de belopp, hvarvid arrendena skulle utgå; och det är, så vidt jag vet, någonting alldeles nytt. Hittills har det varit så, att en af Konungen tillsatt statsmyndighet pröfvat och fastställt de gjorda anbuden, men här vore det lokalmyndigheten, som blefve den bestämmande.

En annan anmärkning, som också förut blifvit framställd, har jag att göra, och det är, att den uppskattning, som sålunda komme att ega rum, blefve bestämmande för hela arrendetiden, något som jag anser vara orimligt, allra helst under så tryckta konjunkturer som nu, då man kan förstå att beskattningsmännen måste se sig befogade att sätta arrendeavgifterna så lågt som möjligt.

Min granne till venster vill att man skall göra till vilkor för den ifrågasatta 10 procent eftergiften, att de arrendatorer, som hafva underarrendatorer, å sin sida efterskänka 10 procent. Detta kan nog vara en riktig princip, och jag framkastade också en dylik tanke till diskussion inom utskottsafdelningen; men den möttes af stora, för att icke säga öfverstigliga, hinder. Det är nemligen först och främst att märka, att den ifrågasatta lindringen är afsedd att gälla endast för ett år, och således icke för någon längre framtid. Då nu härtill kommer, att dessa underarrendatorer vanligen betala sina afgälder i naturaprestationer, kan man lätt tänka sig att tvister mellan dem och deras principaler — om jag så får kalla kronoarrendatorerna — skola uppstå. Härtill kommer ytterligare, att Riksdagen ej gerna bör inblanda sig i de enskildes aftal.

Jag skall icke för närvarande inlåta mig på frågan om optionsrättens återinförande, ty den frågan är ännu icke föredragen, utan hemställer om bifall till utskottets förslag i nu föredragna punkt.

Häruti instämde herrar *Lasse Jönsson, Carlsson, Nilsson* i Kägglå och *Johansson* i Norr Kärra.

Herr Lyttkens: Här hafva framhållits många skäl både för och emot dessa 10 proc. afskrifning. För min del kan jag dock icke neka, att ett så generelt medgifvande om efterskänkning på arrenden förefaller temligen orättvist, ty det är mig bekant, att flere kronoarrendatorer hafva af sina subarrendatorer mer i arrende än de sjelfva betala kronan, så att de hafva hufvudgårdarne för nästan ingenting. Således blir en sådan afskrifning, som här är i fråga, en gåfva åt dem, för så vidt man icke vill ingå på det vilkor, som herr Jöns Bengtsson föreslagit, eller att jemväl desse subarrendatorer skulle i sin mån få nytta af denna efterskänkning. Detta har herr Anders Persson ej velat gå in på, emedan

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

han ansett, att man derigenom skulle ingripa i annans rätt. Men detta behöfver ju icke blifva fallet, ty vill man skänka alla arrendatorer något, så kan ju det ingå i villkoret, att den, som icke i sin ordning vill medgifva sina subarrendatorer samma rätt, slipper komma i åtnjutande af denna förmån. Detta har jag framhållit för att visa orättvisan i att på sådant sätt, som här föreslås, efterskänka dessa 10 proc., ehuru det för ett år icke kan spela så stor roll; men jag har dock härigenom velat fästa uppmärksamhet vid en sida af saken, som knappast blifvit vidrörd inom kammaren. Dessutom innehåller förslaget rätt för arrendator att uppsäga sitt arrende. Men under de tider, som nu äro, är det klart, att en massa arrendatorer skulle, åtminstone inom vissa trakter, begagna sig af detta medgifvande, emedan de veta, att om nuvarande konjunkturer fortvara, så blir det nästan omöjligt att utarrendera jorden, i synnerhet om den är af mager beskaffenhet. Om därför denna massa egendomar skulle utarrenderas på en gång, synnerligast under sådana ogynsamma konjunkturer för landtbruket som de nuvarande, så skulle detta kunna inverka på fastighetsvärdet inom hela Sverige. Såsom vi veta, är ställningen nu sådan, att mången jordegare först måste låna för att betala sina räntor och sedan för att betala föregående årets balans; och när det gått på sådant sätt år efter år, och krediten blifvit förderfvad, så måste de slutligen gå från gård och grund — ett förhållande som icke är enstaka utan ganska allmänt. Om man då antager, att kronan under sådana förhållanden skulle få en massa domäner lediga och på en gång utbjuda dem, så skulle detta ytterligare förderfva fastighetsvärdet. Det skulle kunna gå så långt, att de, som samtidigt dermed skulle behöfva sälja sina egendomar, icke kunde få dem sålda annat än under hypotekslånen, i följd hvaraf hypoteksföreningarne blefvo tvungna att öfvertaga en större mängd egendomar. Härigenom kunde vi, såsom man säger, komma ur askan i elden, och sålunda må hända framkalla en verklig riksolycka, allt för att hjälpa en och annan arrendator, som är i betryck, ehuru kronoarrendatorerna icke i allmänhet äro så illa deran som största delen af dem, hvilka under senare åren köpt sin jord. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har visserligen sagt, att medgifvandet om uppsägning icke skulle komma att begagnas i någon större mängd; och hade man verkligen någon visshet derom, att så skulle ske, så kunde man antaga detta förslag. Men skulle det gå så olyckligt, som jag nyss nämnt, eller att hypoteksföreningarne skulle blifva tvungna att inköpa en massa egendomar, så är en så stor skada skedd, att den icke kan repareras på många år. Jag vill icke motsätta mig denna afskrifning af 10 proc., ehuru den kan anses för mången arrendator obehöflig, emedan denna förlust kunna vi beräkna på skillingen; men hvart de öfriga här föreslagna medgifvanden skulle leda, kunna vi icke förutse. Derfor är äfven jag med om bifall till 1 punkten. Men deremot vill jag icke — jag upprepar det — vara med om 2 punkten, som medgifver rätt till arrendekontrakts uppsägning, emedan detta

skulle kunna hafva den följd, att en mängd egendomar på en gång komme att gå under auktionsklubban.

Hvad beträffar den nya värderingen, synes den mig vara i lika om icke i högre grad orättvis än 10 proc. afskrifning, ty man har ofta sett sådana egendomligheter förekomma vid uppskattning af egendomars värde, att somliga fått arrendera sina egendomar för nära nog ingenting, under det att andra åter i följd af uppskattningen fått betala höga, ja, ibland allt för höga arrenden, så att de icke kunnat existera på dem.

Jag vill nu icke längre upptaga kammarens tid. Jag har en gång förut uttalat ett varningens ord rörande vårt landtbruk; och jag möttes då med hån, när jag förutsade den kris, som skulle komma öfver detsamma. Denna kris har nu kommit, men skarpare än hvad jag kunde tänka mig. Jag önskar därför och hoppas, att denna olyckliga ställning icke skall göras ännu värre genom kronoarrendena, ty mig förefaller detta experiment farligt. Derfor yrkar jag afslag på 2 punkten. Hvad åter beträffar 1 punkten, så är den mig nära på likgiltig.

*Ang. vissa
ätgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

Herr Rundbäck: Om man nu endast fäster sig vid procenttalet, som skulle afskrifvas, så får man medgifva, att det är ett lätt och bekvämt sätt att verkställa afskrifningar, då man endast tager en siffra på måfå. Men jag har icke hört någon, som gifvit skäl för, hvarför man just föreslagit 10 procent; och jag tviflar på att någon kan säga, att just denna siffra är den rätta. Af de förslag, som blifvit framställda dels af domänstyrelsen och Konungens befallningshafvande i länen, dels af flere ledamöter inom kammaren, kan jag inse, att det funnits andra och rättvisare sätt för verkställande af en dylik afskrifning; men att man endast skulle bistå de arrendatorer, som erhållit arrende före 1884, kan jag icke förstå. Jag kan nemligen icke inse, hvarför icke äfven de arrendatorer, som fått sina kontrakt bestämda efter 1884, bort få samma rätt att uppsäga sina kontrakt, eller tro herrarne verkligen, att deras kontrakt alltid blifvit så väl afvägda? Det är min fulla och lifligaste öfvertygelse att, om icke tiderna blifva bättre utan, såsom man nu har anledning tro, tvärtom svårare, så får Riksdagen väl nästa år medgifva dem rätt att i sin tur uppsäga sina kontrakt. Det enda, hvarigenom man skulle kunna locka dem att icke göra detta, vore väl genom återinförande af den förespeglade optionsrätten. Vid 1882 års riksdag kämpade jag för optionsrätten; och jag hade goda skäl för mitt påstående då, att om den förordning, som då ifrågasattes, antoges, skulle det komma att gå galet. Det är min lifligaste öfvertygelse, hvarpå jag för öfrigt sedermera erhållit de mest säkra bevis, att lika mycket som de dåliga tiderna gjort det svårt för arrendatorerna af kronans egendomar att komma ut med sina arrenden, lika mycket har dertill bidragit rättigheten att bjuda hvad som helst för egendomarne till och med vida mera än hvad uppskattningsmännen ansett dem vara värda. Denna rättighet har gjort att en täflan uppstått vid dylika kronoegendomars utbudande, hvaruti deltagit personer, som

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

icke egde några tillgångar, som knappast hade så mycket att de kunde köpa en enda ko och som dessutom icke kunde anskaffa borgesmän, dugliga att prestera arrendet för ett enda år. Borgesmännens vederhäftighet kan nemligen icke, som vi veta, prövas förr än efter auktionen, och då dessa löftesförbindelser äro af den art att de, som utgifva dem, icke ens veta hvad eller huru mycket de borge för, emedan förbindelsen alltid lyder å en ännu obestämd arrendesumma, så kunna de, om de skrifu under för en allt för sangvinisk arrendator, komma mycket illa ut, och ett sådant borgenssystem, det sämsta af alla, är det man vill bibehålla, hvilket är en mycket farlig sak. Till en arrendeauktion komma t. ex. 6—7 personer och öfverbjuda hvarandra. Den ene har ett giftermål i sigte och tänker att, endast han får hemmanet, får han ett hem och kan gifta sig. Han får sålunda en svärfar, som jemte hans egen far ikläder sig borgen för arrendet, och kommer sålunda åt hemmanet. Sedan han haft hemmanet 4—5 år på borgesmannens bekostnad, faller han och blir arrenderätten förlustig och drager merendels borgesmännen med sig i sitt fall. Att det ofta gestaltar sig så, visade en af reservanterna vid 1882 års riksdag. 1878 utarrenderades i ett län 76 boställen, men redan år 1881, då arrendatorerna skulle förnya sina arrendekontrakt, kunde ingen af dem anskaffa ny borgen, detta likväl under en tid, då den ekonomiska ställningen var vida bättre än nu. Det kan drifvas ett ofantligt skoj vid dessa arrendeauktioner; ty ingen kan ju hindra en person att dyrka upp priset för en föregående arrendator, så att denne icke kan bibehålla arrendet på sina faders hemman, huru gerna han än kan vilja det. På ett ställe t. ex. frågade jag en arrendator, hvarför han såg så bedröfvad ut, och då svarade han under tårar att, som han och hans förfäder innehaft arrendet å hemmanet under 42 år, hade han lofvat sin far, att han skulle söka bibehålla hemmanet under sin lifstid, så att han finge dö der, men att, då så många spekulanter anmält sig, kunde han icke bjuda öfver dem. Spekulanterna, som sett att den gamla arrendatorn bergat sig bra på sitt hemman och af den anledningen samt under förhoppning att detta skulle lyckas äfven dem, öfverbjode — ja, många kunna öfverbjuda af ren illvilja. — Deraf de ofta allt för dyra arrendena och flere arrendatorers oförmåga att reda sig. Det är det olycksaliga stadgandet, att arrendet skall lemnas till den högstbjudande, som mer än något annat drifvit upp arrendena. Då man säger upp arrendet, skall den nya arrendatorn bjuda samma villkor, som den föregående. Och samma förhållande är det äfven med optionsrätten.

Alla dessa frågor skola helt säkert återkomma, ända tills vi vända tillbaka till den kontanta städjan. Deremot anmärker regering, och många anse detta riktigt, att genom återinförandet af städjan skulle en del af arrendatorernas driftkapital förminska. För min del tror jag deremot att det vore bättre, om de erlade en viss städja och ett billigare arrende samt i stället lånade till uppsättning af inventarier och dylikt. Ingen annan skulle då bjuda på ett arrende än den, som verkligen eger något, och ingen skulle

spekulera härpå, som icke eger något att betala med. Den, som verkligen eger något, skulle alltid afpassa sitt anbud på sådana egendomar, som öfverensstämma med hans tillgångar, och akta sig för att genom för höga anbud förlora det lilla han har. Han skulle vidare lättare få kredit och så småningom kunna betala de små skulder, han kan hafva, så mycket mera, om han icke fick öfverskrida det arrende vederbörande uppskattningsman ansett skäligt. Jag känner att det finnes arrenden, som äro uppskattade till 2,000 kronor, för hvilka betalats ända till 3,000 kronor årligen och för hvilka arrendatorn sålunda fått betala 1,000 kronor mer, än de af uppskattningsmännen värderats till. Huru detta i längden skall utfalla är lätt att inse. Om arrendatorn deremot finge erlägga en del af afgiften såsom städja, så kunde arrendeavgiften blifva mindre och arrendatorn derigenom komma i tillfälle att så småningom göra besparingar af det, som han eljest hade måst utgifva i högre arrendeavgift. Och äfven om han icke skulle lyckas deri, ja, äfven om han det oaktadt blefve bragt till ruin, så behöfde det då endast blifva han, som komme att drabbas deraf, emedan i sådant fall förlusten för såväl kronan som för borgesmännen icke blefve så stor. Af all slags borgen är onekligen den, som ingås för arrenden, den farligaste, ty borgesmannen kan icke på förhand veta, huru arrendatorn kommer att sköta arrendet eller i huru stor utsträckning den ansvarighet, borgesmannen iklädt sig, kan komma att göra sig gällande. Rättigheten för den högstbudande att få öfvertaga arrendet är det som i min tanke varit den förnämsta orsaken dertill, att så många arrendatorer kommit på obestånd. Icke må man väl tro, att någon enskild, som vill utarrendera sin egendom, antager till arrendator hvem som helst, blott han får det högsta möjliga anbud. Nej, jag vet tvärtom egendomsegare, som åtnöjt sig med hälften af hvad andra bjudit blott för att få en arrendator, som kan med säkerhet gå i land med att utgöra arrendet.

Jag är således för min del af den åsigt, att hvarje åtgärd, som vidtages för åstadkommande af en förbättring uti ifrågasvarande hänseende, är förspild möda, derest man icke uppställer erläggande af städja såsom första villkoret för rättigheten att öfvertaga ett arrende. Man kan visserligen säga, att derigenom de, som icke kunna erlägga sådan på förhand eller med andra ord de fatigare, komma att utestängas från möjligheten att få arrendera jorden. Ja, jag medger att detta till en viss grad blir händelsen, och det icke utan skäl. Det synes mig icke vara rätt att personer, som ingenting ega och som icke hafva något vare sig att vinna eller förlora, skola kunna obehindradt spekulera i dylika företag till andras förfång. Jag har velat särskildt framhålla denna sida af saken, ehuru jag vet att för närvarande ingenting kan göras deråt, utan att, i fall man nu vill söka åvägabringa någon förbättring i det närvarande tillståndet — och att detta är af yttersta behofvet påkalladt lär väl ingen bestrida — man måste antaga utskottets förslag, så ofullständigt det än är. I ett afseende innebär dock detta förslag en obestridlig förtjänst, hvarför jag

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

också får hembära utskottet min tacksamhet, nemligen deri att detsamma sökt förekomma, att afträdare och tillträdare af ett arrende icke skola så lätt, som förut ofta skett, behöfva komma i tvist angående ersättning för öfverbyggnad, husröta och dylikt. Detta innehöll icke det ursprungliga förslaget, och jag är därför, som sagdt, utskottet tack skyldig för denna förbättring i detsamma.

Mycket annat vore att tillägga, men jag skall åtnöja mig med att hafva påpekat behovet af en rättelse uti nu antydda hänseende. Jag hoppas emellertid att det icke skall dröja länge, innan man inser nödvändigheten af att tillgripa det af mig angifna medlet, såsom det enda, hvilket kan stäffa den öferspekulation, som hitills varit rådande och som icke torde komma att minskas, om, såsom nu är föreslaget, Riksdagen i år beviljar en eftergift i arrendeafgiften af tio procent, emedan detta med all säkerhet kommer att framkalla förhoppning om en dylik eftergift äfven för nästa och efterföljande år.

Till slut vill jag blott anmärka såsom en otydlighet i förslaget att, då detta icke tillåter en arrendator, som begagnat sig af de i förslaget medgifna förmåner, rättighet att öfvertaga nytt arrende, af bestämmelsen härom icke framgår klart, om dermed afses endast arrende af den egendom, han förut innehaft, eller om han icke heller får arrendera annan jord. Härom skulle jag an hålla att någon af utskottets ledamöter ville lemna upplysning. Mig synes det vara obilligt att uppställa ett sådant förbud, då arrendatorn väl icke gjort något ondt, äfven om han icke af ren oförmögenhet kunnat betala arrendeafgiften, men kanske för öfrigt skött sig väl.

Herr Sam. Johnson: Jag måste erkänna, att reservanternas förslag har den förtjensten att medgifva förnyad taxering, ty derigenom möjliggöres ett mera rättvist arrende. Nu är ju förhållandet det, som också erkännes af alla, som yttrat sig, att ställningen är svår och att stort betryck råder; och icke heller kan det bestridas, att lindring är behöflig, men denna lindring kan icke blifva fullt rättvist, då det finnes en del arrendatorer, hvilka icke äro i behof deraf. Dessa utgöra dock i det stora hela ett fåtal.

I domänstyrelsen har jag särskildt gjort mig underrättad om, att en ny taxering skulle omfatta ett så stort område, att dertill skulle åtgå flera år, hvilket äfven i dag yttrats från statsrådsbanken. Derför finnes enligt min tanke intet annat för oss att göra än att antaga utskottets förslag.

Medan jag har ordet, vill jag besvara ett yttrande af herr Lyttkens. Han har sagt, att han är rädd för följderna af rätten till uppsägning, men jag för min del anser detta medgifvande rättvist och billigt, ty om uppsägningsrätten blir arrendatorerna förvägrad, måste kanske många af dem utvandra till Amerika — jag känner flera fall, der detta af sådan anledning varit händelsen — och då får staten utarrendera jorden för ett år i sänder under flera års förlopp, enär man ofta icke vet hvar löftesmännen äro

till finnandes. Klokare vore det väl att tillåta uppsägning. Jag tror för öfrigt icke, att en så stor del arrendatorer, som den ärade talaren föreställer sig, skulle uppsäga sina arrenden, utan att större delen skulle sitta kvar och behålla dem, i synnerhet som nästa punkt i förslaget sannolikt torde gå igenom.

De smärre arrendatorerna hafva en ofördelaktig ställning, ty arrendet blir alltid dyrare för dem än för de större. De hafva icke så stora tillgångar att bestrida uppsättning och rörelsekapital för jordbrukets drifvande, och därför kan det knappast vara att frukta, att dessa skola kasta sig in på de större arrendena. Deremot tror jag att endast ett fåtal af de större arrendatorerna kunna anses vara i en sådan belägenhet. Visserligen finnes också en och annan bland dem, som har att kämpa med svårigheter, men det är i alla fall ett fåtal. Jag tror därför icke, att det är någon fara att låta arrendatorerna få denna uppsägningsrätt, och den skulle i många fall rädda dem från att såsom skurkar gå ifrån sina hemman.

Jag skall icke yttra mig vidare i frågan, utan yrkar bifall till utskottets förslag, om jag också i vissa delar icke kan gilla det-samma.

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

Herr Petersson i Hamra: Oaktadt jag förstår, att kanske de flesta af landets jordbrukare äro i samma betryck som desse statens arrendatorer, om hvilka nu är fråga, och oaktadt hvarken regeringen eller Riksdagen visat de förra något tillmötesgående, vill jag dock icke motsätta mig, att desse arrendatorer beredas den lindring i deras ställning, som är möjlig att åstadkomma. Att finna det bästa sättet därför är för närvarande ingen lätt sak, men för min del har jag funnit mig mest tilltalad af det förslag, som herr Montgomery-Cederhielm angifvit i sin reservation. Då statens domäner till största delen förut varit anslagna till boställen för statens embets- och tjenstemän, tillämpades den principen, att arrendet löstes efter årets markegångspris.

Denna princip är således icke omöjlig att införa å nyo; jag åtminstone vet icke, hvarför man icke också hädanefter skulle kunna tillämpa detta arrendesätt, som länge pröfvats och befunnits godt. Om arrendatorerna finge betala arrendeafgiften till staten efter årets markegångspris, så skulle, enligt mitt förmenande, mycket af den klagan och det elände, som nu finnes i landet, upphöra. De fluktuationer, som naturaprodukterna röna, skulle då icke inverka så mycket på arrendatorerna och icke heller för staten, om staten nemligen aflönade sina embets- och tjenstemän efter samma grunder. I samma syfte har jag också väckt motion rörande statens embets- och tjenstemäns aflöning efter årets markegångspris och finner därför så mycket lämpligare, att statens arrendatorer *gifva till samt statens tjenstemän taga af statskassan* efter likartad grund. Jag skall därför instämma i herr Montgomery-Cederhielms reservation och vill endast tillägga, att jag känner många jordbrukare, särskildt i Östergötland, som i närvarande stund tillämpa just denna arrendeprincip.

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

Herr Petersson i Runtorp: Jag begärde ordet för att yrka bifall till 2 mom. af den nu föredragna punkten, emedan jag anser det deri framställda förslaget vara både billigt och rättvist.

Det hufvudsakligaste skäl, som blifvit anfördt mot uppsägningsrätten, nemligen att, om det skulle ske många uppsägningar, det blefve svårt att å nyo arrendera ut egendomarne, tror jag icke håller streck. Om också svårigheter härutinnan skulle uppstå, så blefve de endast öfvergående. Det sista stycket i detta moment innehåller ju, att de egendomar, som genom uppsägning blifva lediga, skola utbjudas till förnyadt arrende på förut gällande arrendevilkor under den återstående arrendetiden. Således torde uppsägningen icke vara förenad med någon fara i detta hänseende. Men genom att bifalla detta förslag befriar man dessa stackars arrendatorer från ett svårt onus.

Hvad åter angår en nedsättning i arrendebeloppet med 10 procent, så anser jag det vara ett nonsens, som icke är värdt att befatta sig med, ty de, som hafva betalt sina arrenden för högt, blifva föga hjälpta med denna nedsättning. Denna åtgärd skulle för öfrigt också medföra en orättvisa derigenom, att de arrendatorer, som hafva så goda arrenden, att de icke behöfva någon hjälp, skulle få lika andel af denna lindring som de, hvilka verkligen äro i stort behof af hjälp. Dessa senare skulle behöfva 50 procent nedsättning i arrendebeloppet för att kunna reda sig, men den nu föreslagna nedsättningen skulle icke vara dem till något nämnvärdt gagn, i synnerhet som den skulle gälla för endast ett år.

Medan jag nu har ordet vill jag begagna tillfället att uttala mig något om de öfriga punkterna i utskottets förslag för att icke behöfva uppträda ytterligare i denna fråga. I 2:dra punkten förekommer ordet optionsrätt. Jag var år 1875 med om att borttaga den, emedan jag ansåg den vara skadlig, och då sedan dess icke inträffat några sådana förhållanden, som, enligt min åsigt, nu kunna berättiga dess återinförande, qvarstår jag fortfarande på samma ståndpunkt. Jag tror icke heller att någon, som har sig bekant hur det tillgick med denna så kallade optionsrätt, skall vara hågad att gå in på den vidare. Åtminstone torde det vara skäl att dessförinnan afbida någon längre erfarenhet rörande skötseln af de egendomar, som utarrenderats utan sådan optionsrätt.

Herr finansministern anhöll, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag i dess helhet, och sade, att han hoppades att kammaren ville behjerta dessa arrendatorers nödställda belägenhet. Jag anser det visserligen glädjande, att man börjat behjerta den nödställda belägenheten hos *en* klass af näringsidkare, men beklagar på samma gång, att detta behjertande icke räckt till för öfriga näringar, som lida lika stort betryck. Hade januari-riksdagen fått fortsätta sitt arbete, så hade hjälp kunnat beredas alla näringar. Nu vill man endast hjälpa en näring, och detta på ett sätt, som gör att hjälpen icke är mycket att tacka för. Skall man hjälpa,

så bör man göra det grundligt och icke på det sätt, som nu blifvit föreslaget.

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

På denna grund anser jag, att kammaren bör bifalla hvad som under 2:dra momentet i 1:sta punkten af betänkandet blifvit föreslaget, men afslå resten af hela förslaget. Jag tror, att det är hvad man bör göra och hoppas, att den dag snart skall komma, då äfven andra näringsidkare än kronoarrendatorerna skola blifva hulpna. Hvad är det för öfrigt som vållat dessa arrendatorers betryckta ställning? Jo, ingenting annat än att de missträknat sig på jordbruksprodukternas värde; och detta är ju också anledningen till den nöd, som för närvarande råder bland hela den jordbrukande klassen i vårt land.

Herr Hörnfeldt: Af den genomgående kritik, utskottets förslag i denna fråga fått, framgår temligen oförtydligt, att det är mycket svårt att tillfredsställa en hvar af kammarens ledamöter i detta fall. Den ene vill hafva optionsrätten qvar, den andre motsätter sig denna rätt, den tredje yrkar bifall till herr Olssons reservation och den fjerdre till herr Montgomerys. Jag får erkänna, att statsutskottets förslag icke precis tillfredsställer mig; men i det läge, frågan för närvarande har, hemställer jag, om det icke vore klokast antaga det, ty det synes mig icke möjligt, att, om kammaren nu bifaller vare sig herr Olssons eller herr Montgomerys reservation, sammanjemka kammarens beslut med det, som redan är fattadt af Första Kammaren.

I öfrigt skall jag — i afseende på ett yttrande, som fäldes af en ledamot på Hallandsbänken, nemligen herr Lyttkens, hvilken ville, att kammaren skulle bifalla mom. a) i första punkten, men afslå det andra mom. i samma punkt, emedan han fruktade, att det skulle blifva för många uppsägningar på en gång, och att egendomarnes värde till följd deraf skulle sjunka under hypoteksvärdet, så att en kris uppstode, — be få nämna, att jag ingalunda tror, man behöfver befara detta. Det är naturligt att de, som hafva svårt att utgöra sina arrenden, skola skynda sig att uppsäga dem, men jag tror icke detta är ett tillräckligt skäl att neka dem den rättigheten. Hvarför man i öfrigt velat stipulera de villkor, som finnas i 1:sta punkten mom. a), dertill har den omständigheten bidragit, att man icke velat gifva på hand för en kommande Riksdag att lemna en ytterligare eftergift på arrendesumman, om en eller flere arrendatorer skulle ingå till Kongl. Maj:t med begäran, att han skulle af Riksdagen äska nedsättning i arrendet för år 1887 och möjligen för år 1888, emedan tiderna då voro lika brydsamma som 1886. Derför har utskottet bibehållit denna punkts 2:dra moment, emedan Riksdagen då blefve i tillfälle svara dem: ni ha varit i tillfälle uppsäga edra arrenden, och, när ni det icke gjort, anse vi oss icke bundna att fortfarande göra några nedsättningar. Detta har väl varit det hufvudsakligaste skälet för utskottet att inrycka detta stadgande i betänkandet.

Jag tror därför, som sagdt, att det vore klokast, om kammaren bifölle utskottets förslag oförändradt; i annat fall är det väl

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

knappast möjligt att komma till någon enighet med Första Kammaren.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Odell instämde med herr Hörnfeldt.

Herr Jonsson i Hof: Tvärt emot den siste talarens åsigt hyser jag den förhoppningen, att en sammanjemkning mellan två olika beslut i denna fråga ganska lätt skulle kunna gå för sig; detta på den grund att det icke tyckes finnas något motstånd inom Riksdagen mot att göra något för arrendatorerne, utan åsigterna skilja sig från hvarandra endast i afseende om sättet. När man inom båda kamrarne verkligen vill saken, bör man icke misströsta om, att icke en sammanjemkning mellan kamrarnes olika beslut skall kunna ega rum.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nämnde, att, om man vill ställa sig uteslutande på rättvisans ståndpunkt, måste man afslå alla lindringar och nedsättningar och endast fästa sig vid hvad kontrakten innehålla, och deri gifver jag honom också rätt. Men om man anser nödigt vidtaga några billighetsåtgärder, så tror jag det är bäst, om dessa blifva så kloka som möjligt, och så mycket sig göra låter närma sig rättvisans ståndpunkt, äfven om man utgår från alldeles motsatta principer. Utskottets förslag går också långt öfver rättvisans ståndpunkt i förhållande till herrar Olssons och Montgomerys reservation. Det är icke rätt att låta alla arrendatorer få nedsättning i arrendet. Ty många arrenden äro billigare, än de borde vara. Det blefve derföre icke någon rättvis ståndpunkt att gifva innehafvarne af dessa arrenden en lika stor lindring, som dem, hvilka hafva svårt att utgöra sina arrenden, utan det blefve tvärt om att förvärra rättvisans fordringar i det fallet.

Nu framhålles emellertid som skäl mot en frivillig uppskattning, att den icke kan gå för sig inom en rimlig tid, och att således hjälpen kommer för sent. Jag tror dock icke, att man behöfver befara detta. Inom Första Kammaren yttrade sig vid diskussionen om denna sak en talare, som för öfrigt mycket ifrår för att en lindring skall vidtagas, att af 202 kronoarrendatorer inom det län, han tillhörde, 37 arrendatorer hade mycket billiga arrenden, att 89 arrenden hade en fullt motsvarande afkastning, att derefter komma 58, som han ansåg hafva ett högre arrende än afkastningen, och 18 arrenden, som voro orimligt höga eller rent af ruinerande för arrendatorn. När denne ärade talaren, som stod på den ståndpunkt i hufvudfrågan, att han önskade bifall till domänstyrelsens förslag, likväl påstod, att inom det län, han tillhörde, den uppskattning af kronoarrenden, som kunde ifrågakomma, icke blefve större än dessa 37 procent af samtliga kronoarrenden, som förefans inom det länet, tror jag man kan vara berättigad säga, att uppskattningen af kronoarrendena kommer knappt att uppgå till 25 procent, kanske icke till mer än 20 procent af alla dem.

Under sådana förhållanden tror jag att man kan vara berättigad att säga, att denna förnyade uppskattning icke skulle komma att påfordras för flere än 25 eller kanske 20 procent af alla arrendehemmanen. Och stannar det vid denna siffra, tror jag kammaren måste medgifva att det icke bör vara omöjligt att redan under detta år och i hvarje fall något in på nästa år alla uppskattningar hunnit verkställas. Nu ligger det i sakens natur, att det är ganska svårt att här fatta ett beslut, som på samma gång det är praktiskt utförbart, icke rubbar statens förhållanden allt för mycket. Men jag ber kammaren i detta hänseende lägga märke till den ofantliga skilnad, som råder emellan utskottets förslag, att medgifva allmän uppsägningsrätt, och reservanten herr Nils Olssons, att medgifva förnyad uppskattning. Ty med denna uppsägningsrätt kommer otvifvelaktigt att följa, att massor af arrendatorer komma att spekulera på uppsägningsrätten, i hopp att genom uppsägning i största möjliga mån kunna trycka ned arrendevilkoren, hvaremot med herr Olssons förslag en hämsko är lagd på lättheten att begära uppskattning, derigenom att arrendatorerna sjelfva skulle få bidraga till kostnaderna därför, till följd hvaraf deras antal, som begära uppskattning, antagligen kommer att hålla sig inom rimlighetens gränser. Friherre Ericson anmärkte emot herr Nils Olssons förslag, att den nedsättning som skulle blifva en följd af förnyad uppskattning, skulle blifva gällande under hela arrendetiden, enligt kontrakten, samt att tiderna framdeles kunde förbättras så, att arrendena borde åter höjas. Jag vill i miss mån gifva honom rätt i denna anmärkning; den har ganska mycket fog för sig. Derför anser jag äfven att herr Tamms reservation måhända vore att föredraga. Deri föreslås, att man skulle taga hänsyn till förhållandena under det löpande året. Men under förutsättning att förhållandena under en längre följd af år gestalta sig lika illa, så komma hvarje år upprepade framställningar om nedsättning att ega rum. Anledningen, hvarför jag emellertid anslutit mig till herr Nils Olssons förslag, är den, att jag icke vill ännu mera öka meningssplittringarne i denna fråga. Om kammaren beslutar i enlighet med denna reservation, tror jag, att statsutskottet skall kunna åstadkomma en sammanjemkning emellan kamrarnes olika beslut, och derunder fasta behörig hänsyn såväl vid friherre Ericsons invändningar som andra förhållanden, hvilka må förtjena att tagas i betraktande. Det minst halsbrytande torde därför vara att nu antaga herr Nils Olssons reservation, hvilken också är med största möjliga rättvisa förenlig. Nu medgifver jag väl, att dessa uppskattningsmän ofta skulle komma i en ganska obehaglig ställning till arrendatorerna. Men jag hyser den förhoppning, att uppskattningsmännen skola ega sådana karakterer, att de i hvarje fall handla på det sätt, som är rätt utan personliga hänsyn. Saknas denna karaktärsfasthet hos uppskattningsmännen, tror jag faran vara lika stor vid kommande förnyade uppskattningar.

Jag vill icke längre upptaga kammarens tid, då jag tror, att utskottets förslag kommer att antagas äfven af denna kammare,

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)

Men jag har icke velat låta detta förslag gå igenom utan anmärkning. För min del yrkar jag bifall till herr Nils Olssons reservation.

I detta yttrande instämde herrar *Sundling* och *Forsselius*.

Herr Persson i Stallerhult: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva att jag i allo instämmer med herr Jöns Bengtsson deri, att en följd af bifall till det föreliggande förslaget kan blifva, att mången arrendator får lindringar, som ej är i behof deraf, och att andra, som äro i stort behof, icke blifva hulpne, särskildt med afseende derå, att många kronoarrendatorer hafva underarrendatorer, som utgöra hela eller en stor del af arrendet. Men då Riksdagen nu visar benägenhet att lindra sina kronoarrendatorers villkor, hoppas jag, att dessa äfven å sin sida må låta sina underarrendatorer vederfaras motsvarande lindringar, och i denna förhoppning yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Liss Olof Larsson: Sedan herr Olof Jonsson yttrat sig i frågan, har jag icke mycket att tillägga, då jag i allo instämmer med honom. Jag biträder således för min del yrkandet om bifall till herr Nils Olssons reservation. Såsom synes af utskottets betänkande, har jag äfven reserverat mig emot detsamma, utan angifvande af hvad min reservation inneburit. Vål skulle jag önska ett par förändringar i denna reservation, men jag skall icke göra något särskildt yrkande på grund häraf, emedan jag dermed skulle kunna riskera ytterligare splittring af meningarne i denna fråga. Men under inga förhållanden kan jag vara med om utskottets förslag om att afskrifva 10 procent för alla. Emot en dylik generell afskrifning hafva så viktiga skäl redan blifvit af flere talare anförda, att det förundrar mig, att någon här i kammaren kan vilja biträda en sådan åtgärd. Deraf skulle nemligen ovilkorligen följa, att afskrifningen äfven skulle komma arrendatorer till godo, hvilka måhända hafva hela sitt nuvarande arrende och ännu något derutöfver betaldt igen af sina underarrendatorer. Desse, som sålunda äro de verkligt betalande, skulle icke få någon lindring.

Deremot tror jag, att man genom herr Nils Olssons förslag skipar rättvisa, ty icke sker någon ny uppskattning utan att därför finnes skäl. Det enda, som gjorde mig tveksam att bifalla reservationen, var den omständighet, att jag fruktar kostnaderna för denna nya taxering skulle blifva för betungande för de små arrendatorerna; men jag har sedermera talat med folk, som i detta hänseende hafva större erfarenhet än jag, och de hafva sagt, att det icke blir några synnerliga kostnader för arrendatorerna, i synnerhet om staten betalar hälfta kostnaden för den nya uppskattningen. Ingen arrendator lär nemligen begära en sådan uppskattning, derest han icke har utsigt att få betydlig nedsättning i arrendevilkoren och derigenom få ersättning därför.

Herrarne böra icke låta skrämma sig af det påståendet, att, i fall man icke tager utskottets förslag, blir alls ingen nedsättning

af, ty inom statsutskottet var man så allmänt af den åsigt, att något borde göras, att jag för min del är öfvertygad att, om kammaren stannar i olika beslut mot Första Kammaren och antager herr Nils Olssons reservation, medan Första Kammaren på några få röster bifallit utskottets betänkande, skall det icke inom statsutskottet blifva någon svårighet att göra en sammanjemkning, då alla vilja bereda en lindring åt arrendatorerna, dock utan att bereda lindring, der sådan icke behöfs.

Ang. vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner.
(Forts.)

Såsom sagdt behöfver jag efter herr O. Jonssons anförande icke vidare orda i denna sak, utan jag förenar mig i hans yrkande om bifall till herr Nils Olssons reservation.

Herrar *Fredholm* i Saleby, *Tufwesson* och *Anderson* i Skeenda instämde i detta anförande.

Herr vice talmannen *Sv. Nilsson*: Jag har icke begärt ordet för att göra annat yrkande än bifall till utskottets förslag i punkten A, ehuru jag har vissa anmärkningar att framställa emot det samma, hvilka jag vill hafva till protokollet antecknade. Jag hyser nemligen i detta hänseende samma åsigt som herr *Jöns Bengtsson* och anser det såsom ett fel i Kongl. Maj:ts proposition, att icke torpare, som arrendera jorden af kronoarrendatorerne, få samma lindring som arrendatorerne sjelfva. Åtminstone i Skåne inträffar det förhållandet, att torpare under en eller annan af kronoarrendatorerne få betala nära om ej i vissa fall mera än hela den arrendesumma, som är bestämd till staten, och följaktligen är det just dessa torpare, som erlægga orimligt höga arrenden, som i främsta rummet borde komma i åtnjutande af de föreslagna lindringarne. Dessa höga arrenden för torparne hafva vanligen tillkommit derigenom, att arrendatorerna sjelfva fått rätt att bestämma arrendet af torparne, hvilka ofta få underkasta sig höga arrenden, emedan de byggnader, som finnas å torplägenheten, vanligen tillhöra torparnen. Och då torparne icke hafva någon rätt att låta dessa byggnader stå qvar, så vida ingen öfverenskommelse kan träffas med arrendatorn, är det lätt förklarligt, att torparnes arrenden i allmänhet blifva höga. Denna fråga var också på tal inom statsutskottet, men vi ansågo oss icke kunna uppgöra ett sådant förslag i det syfte, som herr *Jöns Bengtsson* åsyftade, som kunde vara fullt betryggande.

Derest emellertid utskottets förslag nu bifalles, föreställer jag mig, att, då Kongl. Maj:t till nästa riksdag återkommer med proposition i detta ämne — om den betryckta ställningen då icke öfvergått —, deri skall föreslås lindringar jemväl för dessa underarrendatorer.

Men det finnes äfven en annan omständighet, hvarpå jag likaledes fäst uppmärksamheten inom utskottet, nemligen den oegentligheten, att de arrendatorer, som under de senaste åren slutat med sina arrenden, just därför att de i följd af de höga arrendena nödgats gå ifrån dem, icke komma i åtnjutande af samma fördelar som de, hvilka nu kunna få säga upp sina arrenden och gå ifrån

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans
domäner.
(Forts.)*

dem. Så väl dessa arrendatorer som en del borgesmän hafva nemligen i en icke obetydlig skuld till staten, som uppkommit derigenom att arrendet icke kunnat betalas; men ännu betydligare blir den skuld som uppkommer deraf att den afträdande arrendatoren skall betala skillnaden emellan det gamla allt för höga arrendet och det nya arrendet, som under nuvarande förhållanden blir billigt. Dessa fordringar af staten komma framdeles att bevakas, och hvarje år anställer exekutor undersökningar hos dem så väl som hos borgesmännen för att se om någon har tillgång till betalande af skulden. Dessa arrendatorer kunna alltså icke förskaffa sig något nytt förvärf annat än att uppehålla familjen med dagligt bröd, så vida icke hela familjen öfvergifver sitt fädernesland. De äro således i en ännu mera beklagansvärd ställning än dem som nu blifva hjälpta. Jag har ansett, att de arrendatorer, som på detta sätt gått under, med rätta kunna fordra en afskrifning af sin skuld till staten och jag hoppas, att Kongl. Maj:t i proposition till nästa riksdag skall föreslå rättelser i detta missförhållande, så vida det icke kan afhjelpas om det nu föreliggande förslaget antages.

Det förslag, som framstälts af herr Nils Olsson i Åttersta och vunnit understöd af många inom kammaren, kan jag icke biträda, därför att jag anser detsamma vara helt och hållet opraktiskt. Då sannolikt största delen af arrendatorerna skulle vilja hafva ny värdering för att vinna nedsättning i arrendet, så kan man lätt finna, att det icke är möjligt att så snart som erfordras verkställa värdering på alla dessa egendomar, i synnerhet som för åtskilliga af dem torde behövas landtmäterihandlingar och kartor öfver egendomen, som först måste anskaffas, innan värderingen kan ega rum. Dessutom kan det väl ej komma i fråga att lemna de genom värderingen uppkomna låga arrendena under längre tid än ett år. Då det väl ej kan vara billigt emot staten, att låta arrendatorerne för den återstående arrendetiden behålla dessa billiga arrenden, fruktar jag verkligen, att dessa arrendatorer, åtminstone de små, skulle för kostnaden af denna värdering få betala lika mycket, kanhända mera än den minskade arrendeafgiften svarar emot. Således anser jag för min del, att det endast skulle blifva de, som innehade större arrenden, som skulle få någon fördel af ett sådant förslag, som herr Nils Olsson framställt, då deremot de mindre arrendatorerne i allmänhet icke skulle få särdeles stor fördel deraf.

Hvad beträffar den åsigt, som här uttalats, att arrendena skulle bestämmas i spanmål, tror jag vi, som varit med om att förut i riksdagen behandla den frågan, hafva temeligen goda skäl att icke nu vilja återinföra detta sätt att bestämma arrendeafgifterna. Den tiden det sättet fans veta vi litet hvar, huru man på åtskilliga ställen gick till väga vid markegångssättningen, och jag tror det därför icke vara skäl att återinföra ett sådant sätt.

Det är sant, såsom här uttalats, att vi genom att antaga det föreliggande förslaget icke kunna hjälpa alla jordbrukare, som befinna sig i en betryckt ställning, och jag beklagar, att vi icke kunna hjälpa dem litet hvar. Men jag hoppas att herrar Petersson i Hamra och Nils Petersson i Runtorp vilja vara med, då det

blir fråga om att hjälpa äfven de andra, ty såsom bekant föreliggiga förslag i den riktningen till Riksdagens afgörande, som redan äro uppförda på föredragningslistan för dagen.

Då det nu särskildt här är fråga om punkten A, kan jag icke annat än yrka bifall till densamma. Men i afseende å punkten B, eller optionsrättens återinförande, ställer sig saken annorlunda. Jag var med om att på goda skäl taga bort denna rätt. Dessa skäl gälla fortfarande, och jag tror att hvarken i Kongl. Maj:ts proposition eller i domänstyrelsens tillstyrkande utlåtande tillräckliga skäl förefinnas för att nu återinföra densamma. Jag förutsäger, att om detta förslag går igenom, det icke skall bestå i många år.

Jag yrkar, som sagdt, bifall till punkten A.

Med herr vice talmannen instämde herr *Jönsson* i Mårarp.

Herr Carl Ifvarsson: Här hafva så många olika meningar sökt göra sig gällande, att jag icke kan neka till, att man kunde vara frestad instämma i det af herr Nils Petersson i Runtorp framställda yrkandet, om man icke vore öfvertygad om att något måste göras i denna fråga. Det förslag, som finnes framlagdt i den af herr Nils Olsson afgifna reservationen, var för mig mycket tilltalande, då vi började öfverlägga om saken inom statsutskottet, men då den praktiska sidan af detta förslag togs i öfvervägande, så funno vi det vara oantagligt. Skälet härför tror jag herr Anders Persson i Mörarp under öfverläggningen i kammaren tydligt framhållit eller att den nya värderingen skulle komma att kosta mer, än de eftergifter, som i följd af utskottets förslag skulle komma dem till godo, som icke nödvändigt behöfva en lindring i sina arrenden. Dessutom skulle härtill fordras så lång tid, att man endast ur denna synpunkt måste öfvergifva förslaget. Under sådana förhållanden kan jag icke finna något förslag lämpligare än det, som är uppgjordt på inkomstafdelningen inom utskottet och hvilket nu föreligger såsom utskottets förslag. Mot detta har man visserligen gjort den invändning, hvad beträffar afskrifningen, att det skulle ligga en orättvisa deri, att eftergifter skulle komma äfven dem till del, som icke vore i behof deraf. Men detta är en olägenhet, som icke kan undvikas, emedan det skulle kräfva allt för stora kostnader och för lång tidsutdräkt för att utreda frågan ur den synpunkten i hvarje serskildt fall. Sålunda anser jag, att man icke har någon annan utväg än att antaga förslaget om en generell afskrifning. Sedan kommer man till uppsägningsrätten. Denna kan väl på sätt och vis innebära en fara, och jag betvivlar icke, att det kan gå derhän, att en mängd arrendatorer uppsäga sina arrenden och i följd deraf så många utarrenderingar på en gång komma att ega rum, att arrendena derigenom kunna i någon mån falla. Men i en annan punkt af utskottets förslag finnes dock inlagdt ett korrektiv häremot, i det att domänernas nuvarande arrendatorer skulle genom uppsägning förlora sin optionsrätt, så att jag tror att icke så många skulle komma att begagna sig af denna

*Ang. vissa
ätgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans do-
mäner.
(Forts.)*

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans do-
mäner.
(Forts.)

uppsägningsrätt utan noggrant betänka sig innan de vidtaga en sådan åtgärd. Dock tror jag, att det är nödvändigt att bevilja denna uppsägningsrätt för att icke frågan om eftergifter må återkomma år efter år. Har man deremot en gång lemnat arrendatorerna rättighet att uppsäga sina arrenden, så finnes det intet skäl för dem att nästa år återkomma med yrkande på nedsättning. På grund af alla dessa omständigheter och då man icke kan förutse, huru de öfriga förslagen i denna fråga skulle ställa sig i praktiskt hänseende, tror jag det är bäst att antaga utskottets förslag. I detta fall torde det gamla ordspråket att "nöden har ingen lag" vara tillämpligt, emedan *något* måste göras under nuvarande omständigheter. Man har sagt, att om denna kammare skulle antaga herr N. Olssons reservation, då Första Kammaren antagit utskottets förslag, så kunde man vid en sammanjemkning få något af båda förslagen. Jag kan icke föreställa mig, huru denna sammanjemkning skulle blifva i detta fall, men jag anser det ganska tänkbart, att man vid en sådan sammanjemkning skulle kunna få in i beslutet å ena sidan kostnaderna och å andra sidan olägenheterna och sålunda få det sämre än om utskottets förslag antages oförändradt.

Under sådana omständigheter yrkar jag bifall till statsutskottets förslag.

Häruti förenade sig herrar Nilsson i Espinge och Andersson i Lyckorna.

Herr Svenson i Bossgården: Jag tror visserligen att många arrendatorer skulle komma att draga sig för de kostnader, som en ny taxering skulle medföra, men enligt min tanke är dock en sådan taxering det bästa sättet för att få utrönt, hvilka verkligen kunna vara i behof af en sådan lindring i arrendet, som här ifrågasättes.

Med afseende på sättet för arrendets utgörande skulle jag helst vilja sluta mig till herr Montgomery-Cederhelms reservation, emedan jag anser det vara rättast att sätta arrendet i spanmål eller andra naturaprestationer, all den stund arrendet för alla domäner skall ju i alla fall beredas af arrendefastighetens produkter. Om man dertför skulle bestämma arrendet efter årets markegångspris, så tror jag detta sätt skulle vara det rättaste.

Hvad optionsrätten vidkommer, så kan jag icke vara med derom, ty jag har reda på, hvartill den ledt på många ställen.

Jag gör intet yrkande, men jag har dock velat säga, att herr Nils Olssons reservation är den jag mest fäst mig vid.

Herr Ericsson i Norrby: För min del anser jag, att herr Nils Olssons i Åttersta reservation är mera riktig än det slut, hvartill utskottet kommit. Jag känner från min hemtrakt många arrendatorer, som hafva så goda arrenden, att ingen afskrifning af arrendebeloppen bör komma i fråga. Deremot finnes andra, som hafva så höga arrenden, att de med den största sparsamhet och

Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans do-
mäner.
(Forts.)

arbetsamhet omöjligen kunna reda sig, utan inse att de måste duka under. Dessa 10 procents lindring, hvarom här är fråga, behöfdes således icke för den förstnämnda kategorien, och för den senare äro de ej till någon nytta. Derför anser jag den åsigten, som herr Nils Olsson i Ättersta uttalat i sin reservation, vara den enda rigtiga, nemligen en omtaxering af egendomarne bör ega rum, ty då skall först rättvisa vinnas. Det har sagts att en sådan omtaxering skulle blifva af så stort omfång, att den svårigen skulle låta sig göra. Men jag vill deremot anmärka, att det icke är alla arrendatorer, som behöfva omtaxering; det finnes många, som icke hafva höga arrenden och icke önska sådan. De deremot, som hafva höga arrenden, böra väl åtnjuta någon rättvisa, äfven om detta skulle vara förenadt med omkostnader.

På grund af hvad jag nu tagit mig friheten anföra yrkar jag bifall till herr Nils Olssons reservation.

Herr Olsson i Ättersta: Jag skall blott be att med några få ord få bemöta ett par uttalanden, som blifvit gjorda under diskussionen.

Friherre Ericson yttrade, att om den uppskattning jag föreslagit skulle ega rum, men skulle komma att taga allt för mycket uttryck af dagens dåliga konjunkturer. Men huru ställer det sig då, om utskottets förslag om uppsägningsrätten kommer till stånd, så att arrendatorerna få rätt att uppsäga sina arrenden till upp-
börden den 14 mars 1889, hvarefter egendomarne skola ånyo utarrenderas? Männe man icke då skall taga lika mycket intryck af dagens konjunkturer och arrendena derigenom blifva lika låga? Han sade vidare att icke så många skulle komma att begagna sig af uppsägningsrätten. Ja, detta är blott en förmodan, och jag för min del tror att lika många skola begagna sig af uppsägningsrätten som de, hvilka begära ny uppskattning.

Herr Hörnfeldt framhöll svårigheterna för utskottet att kunna åstadkomma en sammanjemkning, i fall Andra Kammaren bifölle reservationen. Detta har redan blifvit bemött af herr Liss Olof Larsson, och jag har dessutom hört en annan person, som vida bättre än jag förstår frågan, säga, att icke det ringaste hinder för sammanjemkning skulle förefinnas, om reservationen bifölles.

Jag kan således icke se det ringaste hinder för Andra Kam-
maren att bifalla reservationen. Herr Anders Persson har sagt, att han trodde det för lokalförvaltningens skull låge allt för stora hinder i vägen för kammarens bifall till reservationen, men då min reservation icke innehåller något derom, finnes det heller icke något hinder genom ett bifall till reservationen att lokalförvaltningarnas utlåtande blifva underställda domänstyrelsens pröfning. Denna farhåga är således obefogad. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet frågade, huru vida det kunde vara billigt, att, derest en arrendator hade för högt arrende, han skulle bidraga till kostnaden för lokalförvaltningarnas sammanträden. Ja, det anser jag vara mycket billigt. Han har genom kontrakt förut åtagit sig mycket högre arrende, och kan det nu finnas genom

*Ang. vissa
åtgärder i af-
seende å för-
valtningen af
kronans do-
mäner.
(Forts.)*

en omvärdering, att han har för högt arrende, då må det också vara billigt, att han deltagar i kostnaden för dessa sammanträden. Herr Ifvarsson antydde, att kostnaden för omvärderingarna skulle blifva så stor, att det vore bättre att bifalla 10 procents eftergift å arrendeafgifterna, än lemna bifall till reservationen. Hvad kostnaderna kunna gå till är omöjligt att förespå, men ett par ledamöter i Första Kammaren hafva anställt en ungefärlig beräkning, som låter tänka sig; och de hafva kommit till den åsigt, att statens andel i kostnaden för omvärderingarna af kronoarrendena icke skulle uppgå till mer än ungefär 100,000 kronor.

För öfrigt vidhåller jag mitt yrkande om bifall till den af mig afgifna reservationen.

Herr Amnéus: Med anledning af herr Olof Jonssons yttrande, att endast tjugo procent af arrendatorerna skulle begära ny uppskattning och att detta arbete ej vore så farligt, ber jag få anföra ett exempel från Skaraborgs län. Der finnas 335 kronoarrendatorer. En femtedel, eller 67 stycken, skulle således enligt herr Olof Jonssons förmenande begära ny uppskattning. Dertill kommer dessutom den extra ordinarie uppskattning, som nästa år i alla händelser skall ega rum å 70 domäner. Detta gör i det länet 137 domäner, som nästa år skola uppskattas. Det blir ett så långvarigt och ansträngande arbete, att den definitiva uppskattningen sannolikt ej kan blifva färdig förrän 1888 eller 1889. Då skulle enligt herr Nils Olssons förslag arrendatorerna ega återbekomma en del af arrendeafgifterna från och med 1886. Detta skulle nog blifva en sur efterräkning för staten.

Jag anser af sådan anledning detta förslag vara temligen opraktiskt.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden som förekommit gaf herr talmannen proposition dels på bifall till utskottets hemställan oförändrad, dels på hvartera af de af herr Johansson i Löfåsen, herr Lyttkens och herr Petersson i Runtorp under öfverläggningen framställda ändringsförslag dels på afslag, å utskottets hemställan och bifall i stället till herr Olssons i Åttersta reservation, dels slutligen och på bifall till det yrkande, som innefattades i herr Montgomery-Cederhielms reservation. Herr talmanen fann den förstnämnda propositionen vara med öfervägande ja besvarad, men votering begärdes, i följd hvaraf, och sedan till kontraposition antagits yrkandet på bifall till herr Olssons i Åttersta reservation, nu uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition, så lydande:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkt A. af utlåtandet n:o 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren, med afslag å nämnda hemställan, godkänt herr N. Olssons i Ättersta vid punkten fogade reservation.

Omröstningen visade 160 ja mot 41 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Den vidare behandlingen af det föreliggande utlåtandet uppsköts till kl. 7 e. m., till hvilken tid kammaren genom utfärdadt anslag kallats att åter sammanträda.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ 4 e. m.

In fide

A. E. J. Johansson.
